

6. System zarządzania realizacją strategii

6.1. System informacji turystycznej

Cechą współczesnego społeczeństwa jest wzrost znaczenia informacji w pracy i życiu codziennym. Coraz szersze wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjnych w gospodarce, zarządzaniu, usługach, handlu i wielu innych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego wskazuje nowy czynnik kształtujący rynek turystyczny – informację. Korzyści wynikające ze stosowania różnorodnych metod zbierania, analizowania i udostępniania informacji mają wyraźne implikacje w turystyce.

Potrzeba informacji turystycznej występuje już na etapie konstruowania i uściślenia planów wyjazdowych, przygotowań do konkretnej podróży, podczas samej podróży, wypoczynku w miejscu docelowym, aż do momentu powrotu do stałego miejsca zamieszkania. Zaspokojenie tej potrzeby bardzo często warunkuje podjęcie podróży turystycznej. Dlatego też konieczne staje się zastosowanie takiego systemu informacji turystycznej, który nie tylko połączy ze sobą informację, promocję, dystrybucję i obejmie wszelkie kanały rynkowe, ale stanie się efektywnym narzędziem zarządzania strategią rozwoju turystyki w województwie podlaskim. Narzędziem uniwersalnym, wykorzystywanym do różnych celów i przez różne podmioty funkcjonujące na rynku turystycznym:

- przez samorząd wojewódzki i samorządy lokalne – dążące do rozwoju społeczno – gospodarczego województwa,
- przez organy zarządzające strategią – dążące do monitorowania i mierzenia wielkości ruchu turystycznego,
- przez dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych – dążące do zachowania cennej walorów przyrodniczych, będących podstawowym dobrem turystycznym,
- przez przedsiębiorstwa turystyczne – dążące do podnoszenia swego zysku.

System informacji turystycznej wykorzystywany do zarządzania strategią powinien połączyć bazy danych o zagospodarowaniu turystycznym i walorach turystycznych regionu, system informacji przestrzennej o lokalizacji obiektów i zjawisk w terenie, sprzęt komputerowy i wykwalifikowaną kadrę, w celu efektywnego gromadzenia, udostępniania, obróbki, analizy i prezentacji wszelkich informacji o turystyce. Integracja tych elementów w jednym systemie zapewni:

- pełny zakres informacji potrzebnych potencjalnym użytkownikom (turystom, mieszkańcom, inwestorom),
- łatwość wyszukiwania potrzebnych informacji,
- możliwość prezentacji informacji w różnych formach (tekst, obraz, dźwięk, film),
- możliwość generowania map tematycznych związanych z ruchem i zagospodarowaniem turystycznym,
- prawdziwość i aktualność informacji,
- łatwą dostępność do informacji przy wykorzystaniu różnych środków łączności (internet, telefon) i korzystaniu z bazy usługowej turystyki (hotele, urzędy pocztowe),
- wykonywanie analiz statystycznych, prognoz zmian natężenia ruchu turystycznego,

Istotną cechą systemu powinna być prosta obsługa oraz polski interfejs. Na nowoczesny system informacji turystycznej powinny się składać następujące elementy:

- centra informacji turystycznej i obsługi ruchu turystycznego,
- punkty informacji turystycznej,
- komputerowy system informacji turystycznej,
- internet,
- turystyczna baza danych,
- targi i imprezy turystyczne,
- prasa i wydawnictwa regionalne,
- radio i telewizja.

Centra informacji turystycznej i obsługi ruchu turystycznego

Opracowanie koncepcji funkcjonowania wojewódzkiej sieci centrów informacji i obsługi ruchu turystycznego jest podstawowym czynnikiem dynamizującym rozwój turystyki w województwie podlaskim. Należy założyć trzy podstawowe profile działania obejmujące: działalność informacyjno-edukacyjną, organizację i zarządzanie ruchem turystycznym, działalność usługową. Centra spełniać będą kluczową rolę w tworzonym systemie, gdyż:

- będą to miejsca rozrzędu ruchu turystycznego w województwie,
- będą tam tworzone powiązania z innymi kluczowymi instytucjami branży turystycznej i paraturystycznej,
- zgrupowany będzie tam cały potencjał informacyjny, a także osobowy i techniczny - nadzorujący prawidłowe funkcjonowanie systemu.

Konieczne jest zaplanowanie lokalizacji oraz profilu i zasięgu działania poszczególnych centrów informacji i obsługi ruchu turystycznego. Docelowe centra (ośrodki rozrzędu ruchu turystycznego w województwie) mogą powstawać w: Białymstoku (specjalizacja – turystyka kulturowo-etniczna), Hajnówce-Białowieży (specjalizacja – turystyka przyrodnicza i etniczna), Augustowie (specjalizacja – turystyka wodna, aktywna), Suwałkach (specjalizacja – turystyka aktywna, przyrodnicza, etniczna). Powinny one posiadać rangę ogólnopolską lub międzynarodową.

Profil działalności centrów informacji i obsługi ruchu turystycznego, powinien obejmować m.in.: przygotowanie strategii marketingowej markowych produktów turystycznych województwa, prowadzenie promocji turystycznej województwa, prowadzenie działalności doradczej i szkoleniowej w zakresie turystyki, wspieranie modernizacji i rozwoju infrastruktury turystycznej w głównych obszarach turystycznych, sprzedaż imprez i produktów turystycznych, biletów wstępu (np. do parków narodowych, muzeów i innych obiektów), prowadzeniu działalności przewodnickiej, obsługę grup specjalistycznych, rezerwację miejsc noclegowych, organizowanie dodatkowych atrakcji dla turystów.

Punkty informacji turystycznej

Podstawowym zadaniem punktów informacji turystycznej będzie nie tylko zapewnienie ciągłej, pełnej i łatwo dostępnej informacji turystycznej, lecz także posiadanie aktualnych danych o imprezach turystycznych i kulturalnych, w szczególności na obszarach o wysokiej recepcji turystycznej. Istotnym warunkiem spełnienia tego wymogu będzie rozbudowanie sieci tych punktów w terenie, które muszą posiadać ciągły dostęp do bazy danych o walorach turystycznych, znajdujących się w centrach.

W pierwszej kolejności punkty "it" powinny powstać w najważniejszych miastach i ośrodkach turystycznych, w parkach narodowych i krajobrazowych, ośrodkach sztuki ludowej, wioskach etnograficznych itp. W następnej kolejności (w miarę możliwości i zapotrzebowania) we wszystkich gminach, przy ewentualnym współdziałaniu samorządów gminnych.

Profil i zasięg działania punktów informacji turystycznej będzie się kształtował samoistnie w miarę działania oraz w zależności od wielkości ruchu turystycznego w danym regionie. Docelowo, po ukształtowaniu się lokalnych potrzeb związanych z organizacją ruchu turystycznego w poszczególnych regionach, większe jednostki mogą pełnić rolę ośrodków informacji turystycznej, zaś mniejsze punktów "it". Profil działalności mógłby obejmować: prowadzenie promocji turystycznej, monitorowanie zjawisk turystycznych w regionie, prowadzenie działalności doradczej i szkoleniowej, współdziałanie z animatorami imprez, prowadzeniu wypożyczalni sprzętu turystycznego, sprzedaży pamiątek i wydawnictw.

Komputerowy system informacji turystycznej

Komputerowy system informacji turystycznej to sieć istniejących kiosków multimedialnych prezentująca informacje turystyczne na temat bazy noclegowej, połączeń komunikacyjnych, restauracji. Wyposażone w komputer, czynne całodobowo, nie wymagają dodatkowej obsługi, prezentują informację w czterech językach. Stanowi on jeden z elementów poprawiających dostępność obszarów turystycznych. Komputerowy system informacji turystycznej

należy włączyć do tworzonego systemu, dzięki czemu będzie można rozszerzać zakres informacji udostępnianej poprzez kioski.

Internet

Usługi turystyczne są jednymi z najdynamiczniej rozwijających się w internecie. Coraz więcej firm, oprócz oferty turystycznej, zamieszcza zdjęcia i filmy prezentujące oferowane miejsca lub multimedialne prezentacje umożliwiające obejrzenie każdego zakątka hotelowego pokoju. Nie ruszając się z domu można kupić bilety, zarezerwować hotel, zaplanować trasę zwiedzania.

Pomimo, że internet jest w dużym zakresie wykorzystywany do celów turystycznych, jednak w dalszym ciągu wyszukanie odpowiedniej informacji sprawia dużo kłopotów zwykłemu użytkownikowi. Włączając sieć WWW do systemu informacji należy wykorzystać własny serwer, stworzyć własną witrynę (portal) turystyczną, wykorzystać dane zgromadzone w bazie danych, umożliwić rezerwację noclegów, zamawianie biletów na podróż, zamawianie usług turystycznych, wykup wycieczek. Dbać o aktualną i pełną informację. Ważne jest aby witryna (portal) była łatwo rozpoznawana, np. poprzez umieszczanie adresu WWW we wszystkich wydawanych materiałach promocyjnych, reklamach.

Turystyczna baza danych

W zależności od ilości zgromadzonej informacji, sposobu jej prezentacji, czasu dostępu do danych, aktualności, prawdziwości i wielu innych cech, mniej lub bardziej sprawnie będą działały pozostałe składowe zintegrowanego systemu informacji turystycznej. Zakres i szczegółowość gromadzonych danych powinna wynikać z potrzeb docelowych użytkowników bazy – turystów, inwestorów, mieszkańców. W szczególności powinna obejmować informacje o bazie noclegowej, bazie żywieniowej, imprezach turystycznych, szlakach turystycznych, punktach usługowych, zabytkach kultury i przyrody. Ilość i jakość zgromadzonej informacji będzie wpływać bezpośrednio na funkcjonowanie pozostałych elementów systemu, dlatego ważne jest wyposażenie systemu w nowoczesny sprzęt i kadre z odpowiednim przygotowaniem turystycznym.

W celu optymalnego gromadzenia danych należy nawiązać współpracę z urzędem statystycznym. Należy pamiętać, że coraz częściej dostęp do danych na poziomie gminy zostaje zastrzeżony, bądź jest chroniony na mocy ustawy o ochronie danych osobowych i ustawy o statystyce publicznej. Z drugiej strony, zakres zebranych danych przez GUS (US) często nie wystarcza na wykonanie pełnych analiz statystycznych w turystyce. Wykorzystując tworzoną bazę danych i w oparciu o fachową wiedzę pracowników US można będzie wykonywać zestawienia statystyczne wszelkich procesów związanych z ruchem turystycznym.

Targi i imprezy turystyczne

Targi i imprezy turystyczne mają charakter informacyjny. Przy możliwościach promocji i reklamy regionu jaką niosą ze sobą targi turystyczne, duże znaczenie odgrywa ilość, jakość i sposób przekazywania informacji na temat regionu, produktów turystycznych, ofert wypoczynku. Wykształcona kadra, nowoczesny sprzęt i zgromadzona informacja w procesie tworzenia i funkcjonowania systemu stanowiąc będą olbrzymi potencjał, który powinien zostać wykorzystywany przy wszelkiego rodzaju imprezach turystycznych. Duże znaczenie ma przy tym wykorzystanie nowoczesnych technik multimedialnych, w szczególności prezentacji multimedialnych.

Prasa i wydawnictwa regionalne

Prasa regionalna, a także lokalna, powinna zawierać wiele praktycznych informacji turystycznych oraz promować walory turystyczne regionu. Przede wszystkim regionalne pismo poświęcone sprawom turystycznym dostarczałoby aktualnych informacji na temat imprez turystycznych organizowanych w całym województwie, promowało miejscowości turystyczne, podnosiło świadomość turystyczną mieszkańców regionu, kreowało produkty turystyczne Podlasia i zwiększało poziom percepcji województwa podlaskiego jako regionu turystycznego.

Celowe jest zatem utworzenie i wydawanie miesięcznika turystyczno-krajoznawczego, pisma wydawanego przez centrum informacji i promocji turystycznej w oparciu o współpracę z innymi organizacjami i podmiotami turystycznymi.

Ważną funkcją systemu informacji turystycznej będzie możliwość łatwego tworzenia wszelkich pozycji promujących województwo: map, folderów, przewodników, katalogów, informatorów, plakatów, broszur, publikacji elektronicznych.

Radio i telewizja

Możliwości wykorzystania radia i telewizji w promocji i informacji turystycznej regionu są ciągle niedoceniane. Włączenie do systemu informacji turystycznej rozpowszechnionych już kanałów dystrybucyjnych – mediów, stwarza szerokie pole do upowszechniania zgromadzonych danych. W pierwszej kolejności należy wykorzystać telewizję regionalną, której programy pojawiają się na antenie ogólnopolskiej.

Obszerność informacji wykorzystywanych w turystyce, różnorodność form jej prezentacji oraz szeroki zakres działalności turystycznej wymagają systemowego i zintegrowanego podejścia do problemu informacji turystycznej w województwie podlaskim. Stworzenie systemu ułatwi integrację różnorodnych czynników wpływających na rozwój informacji, promocji i dystrybucji w turystyce oraz wpłynie na efektywność zarządzania strategią. Korzyści wynikające z takiego podejścia pojawią się po stronie wszystkich zainteresowanych rozwojem turystyki, tj. administracji państwowej, samorządów lokalnych, branży turystycznej, jednostek związanych pośrednio z turystyką, ludności miejscowej i przyszłych inwestorów.

6.2. Organizacja zagospodarowania turystycznego obszarów recepcji turystycznej

Organizacja zagospodarowania turystycznego obszarów recepcji turystycznej w województwie podlaskim realizowana będzie przez wiele instytucji zarządzających poszczególnymi obszarami i składowymi zagospodarowania turystycznego. W przypadku obszarów recepcji turystycznej należy rozważyć kompetencje poszczególnych samorządów w zakresie zagospodarowania turystycznego. W skład tego zagospodarowania wchodzi baza noclegowa, żywieniowa, szlaki turystyczne i obiekty towarzyszące turystyce, będące w gestii wielu różnych, czasami luźnie powiązanych instytucji.

W skali krajowej i międzynarodowej niektóre przedsięwzięcia związane z zagospodarowaniem turystycznym leżeć będą w gestii Rządu tj. Ministerstwa Gospodarki i jego przedstawicielstwa w regionie czyli Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego. W gestii Rządu leży dostosowanie nowego prawa i wynikających z tego konsekwencji dla rozwoju turystyki. W tym zakresie pierwszorzędne znaczenie dla rozwoju turystyki mają dwie ustawy: *Ustawa o usługach turystycznych* i *Ustawa o Polskiej Organizacji Turystycznej*. Polityka turystyczna państwa w stosunku do samorządów wojewódzkich i gminnych jest realizowana poprzez programy wspierania rozwoju regionalnego oraz umowy na realizację zadań państwowych.

W zakresie kompetencji wojewodów jest kategoryzacja i ewidencja bazy noclegowej, rozumianej w myśl *Ustawy o usługach turystycznych* jako obiekty hotelarskie. Klasyfikuje się je według następujących rodzajów: hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, schroniska, pola biwakowe. W zależności od standardu obiektów nadaje się im poszczególne kategorie: dla hoteli, moteli i pensjonatów - pięć kategorii oznaczonych gwiazdkami, dla kempingów - cztery kategorie oznaczone gwiazdkami, dla domów wycieczkowych i schronisk młodzieżowych - trzy kategorie oznaczone cyframi rzymskimi. Gestor danej bazy noclegowej przed rozpoczęciem działalności obowiązany jest uzyskać zaszeregowanie obiektu, zgłosić go do ewidencji i informować właściwy organ o zmianach z tytułu świadczenia usług hotelarskich.

Zadania zlecone administracji państwowej związane z zagospodarowaniem turystycznym przekazane są również samorządom gminnym. Do nich należy ewidencja pól biwakowych oraz innych obiektów noclegowych spełniających minimalne wymagania co do wyposażenia. Ważnym instrumentem w zagospodarowaniu turystycznym gmin jest tworzenie prawa lokalnego w postaci uchwalania planów zagospodarowania przestrzennego oraz preferencji ekonomicznych dla inwestycji

turystycznych. Dotyczy to nie tylko obiektów noclegowych ale również bazy żywieniowej i towarzyszącej. Samorządy mają również możliwość wpływu na zakres działalności obiektów wchodzących a skład bazy żywieniowej i towarzyszącej, w tym okres wydłużenia czasu usług, ich lokalizację a nawet ofertę.

W przypadku szlaków turystycznych wiodącą rolę pełni Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze, które zajmuje się wytyczaniem i utrzymaniem sieci szlaków: pieszych, rowerowych, narciarskich, konnych, kajakowych. Prace te wykonywane są przez uprawnionych znakarzy wg jednolitej instrukcji dla całego kraju. PTTK wytycza szlaki turystyczne ze środków Ministerstwa Gospodarki i samorządów terytorialnych. Szlaki turystyczne prowadzące przez parki narodowe znajdują się w gestii zarządzających tymi obszarami. W przypadku szlaków drogowych i poprawy komunikacji główne zadania spoczywają na zarządach dróg różnych szczebli oraz przedsiębiorstwach komunikacyjnych. Wskazana jest tu współpraca i pomoc państwa w zakresie poprawy dostępności komunikacyjnej obszarów recepcji turystycznej.

Główne rejony recepcji turystycznej pokrywają się w dużej mierze z obszarami chronionymi. Ważnym zadaniem na tych obszarach recepcji turystycznej jest dostosowanie zagospodarowania turystycznego do specyfiki ruchu turystycznego. Określają to m.in. plany ochrony i zagospodarowania turystycznego tych obszarów. Powinny one uwzględniać potrzeby turystów i ochronę walorów przyrodniczych. Służą temu takie działania jak: określenie pożądanych form turystyki kwalifikowanej, likwidacja bazy substandardowej, wyposażenie istniejących obiektów w urządzenia sanitarne, skanalizowanie ruchu turystycznego poprzez wytyczenie szlaków turystycznych.

Możliwości wsparcia przedsięwzięć w zakresie infrastruktury turystycznej stwarzają strategie i programy pomocowe. *Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001 - 2006* określa tryb i warunki wspierania przez państwo programów wojewódzkich. Zakłada ona, że wielkość środków finansowych na wsparcie projektów w zakresie infrastruktury turystycznej będzie na poziomie udziału gospodarki turystycznej w produkcie krajowym brutto, tj. około 42 mld zł. *Narodowa Strategia Ochrony Środowiska* stwarza możliwości rozwoju infrastruktury turystycznej na obszarach chronionych. *Narodowa Strategia Rozwoju Transportu* przewiduje poprawę obsługi transportowej.

Rządowy program wsparcia rozwoju turystyki w latach 2001 - 2006 przewiduje szereg zadań do finansowania również w zakresie infrastruktury turystycznej. Działania międzyresortowe koordynuje w tym zakresie Minister Gospodarki.

Kolejną możliwością wsparcia są fundusze przedakcesyjne i pomocowe Unii Europejskiej, takie jak: PHARE 2000 - 2003, SAPARD, ISPA.

6.3. Działania samorządów

Działania samorządów w zakresie realizacji niniejszej strategii rozwoju turystyki mają niezwykle istotne znaczenie. Związane jest to z procesem demokratyzacji życia i decydowaniu o pożądanych kierunkach rozwoju społeczno-gospodarczego.

Działania samorządów sprowadzać się będą do zadań związanych z: zagospodarowaniem turystycznym, stymulacją ruchu turystycznego, tworzeniem produktu turystycznego i jego promocji, prowadzeniem informacji turystycznej. Realizacja tych zadań spoczywa na samorządach różnych szczebli i branż związanych z turystyką. Należą do nich jednostki samorządu terytorialnego: województwo, powiaty, gminy, organizacje turystyczne, przedsiębiorstwa gospodarcze, zarządy parków narodowych i krajobrazowych.

Sejmik Samorządowy województwa podlaskiego poprzez przyjęcie *Strategii Rozwoju Turystyki* określi pożądane kierunki rozwoju turystyki do 2010 roku. Na realizację wytyczonych celów strategicznych przy pomocy Urzędu Marszałkowskiego pozyskiwane będą środki finansowe z budżetu państwa oraz z funduszy przedakcesyjnych i pomocowych Unii Europejskiej, przekazywane jednostkowym samorządowym i gospodarczym. Ważnym zadaniem samorządu wojewódzkiego jest kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w kraju i za granicą, nawiązywanie współpracy gospodarczej i dostosowanie kraju do wymogów Unii Europejskiej. Coraz więcej zadań wynikających z realizacji strategii rozwoju turystyki przekazywanych będzie dla struktur samorządu terytorialnego i turystycznego.

Na szczeblu powiatów i gmin działania wynikające ze *Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Podlaskiego* powinny mieć przełożenie na strategie rozwoju tych terenów i plany zagospodarowania przestrzennego ogólnego i miejscowego. Skuteczna egzekucja miejscowego prawa będzie efektywnym sposobem rozwoju tych terenów w dużej mierze właśnie poprzez turystykę. Ważną rolą samorządów gminnych będzie stworzenie preferencji ekonomicznych, między innymi:

- wprowadzenie czasowych ulg podatkowych lub łatwo dostępnego kredytu dla inwestujących w usługi turystyczne,
- zwolnienie z podatku dochodowego wydatków na raty leasingu kapitałowego z prywatyzowanych ośrodków wypoczynkowych zakładów pracy w okresie spłaty,
- uwzględnienie w subwencji dla gmin faktu występowania znaczącego ruchu turystycznego wymagającego zwiększonych wydatków na ochronę środowiska, utrzymanie dróg, ulic i bezpieczeństwa,
- wspieranie środkami finansowymi samorządów gmin w tworzeniu infrastruktury lokalnej zachęcającej do inwestowania w usługi turystyczne, zwłaszcza na obszarach przyrodniczo cennych.

Działania samorządów powiatowych powinny sprowadzać się do poprawy dostępności komunikacyjnej rejonów recepcji turystycznej poprzez poprawę stanu dróg i szlaków turystycznych, wspieranie ochrony i rozwoju kultury. Samorzady gminne i powiatowe poprzez stowarzyszenie się mają większe możliwości w zakresie promocji i pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój turystyki. Wskazane jest prowadzenie punktów informacji turystycznej i zatrudnienie wykwalifikowanej osoby d.s. turystyki w urzędach gminnych i starostwach powiatowych.

Opracowanie produktu turystycznego i jego realizacja spoczywać będzie na samorządach turystycznych. Wiodącą rolę powinien pełnić tu Podlaska Izba Turystyczna. Działania te powinny zmierzać do opracowania ofert aktywnego wypoczynku dla turystyki kwalifikowanej opartej o walory przyrodnicze i kulturowe regionu oraz do ich realizacji. Podobne działania mogą wykonywać inne organizacje turystyczne jak: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna, stowarzyszenia agroturystyczne.

Markowy produkt turystyczny powinien być oparty o solidną bazę turystyczną. Podniesienie standardu obiektów noclegowych i żywieniowych, zwiększenie ich wykorzystania to działania dla Podlaskiego Oddziału Zrzeszenia Hoteli, Państwowego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych, czy stowarzyszeń agroturystycznych.

Dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych, nadleśnictwa mogą również w sposób efektywny wpływać na rozwój turystyki poprzez opracowanie i wdrażanie planów ochrony i zagospodarowania tych terenów. Zadania wynikające z realizacji niniejszej strategii dla tych instytucji to: stymulowanie ruchu turystycznego poprzez odpowiednie zagospodarowanie turystyczne, promocję walorów przyrodniczych i edukację ekologiczną.

Kolejnym ważnym zadaniem zmierzającym w kierunku rozwoju turystyki jest szkolenie kadr i podnoszenie w ten sposób jakości obsługi turystów. Szkolenie kadr turystycznych spoczywało dotychczas głównie na Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. Coraz wyższe wymagania stawiane kadrze turystycznej mogą być spełniane przez uczelnie wyższe kształcące w kierunku obsługi ruchu turystycznego jak np. Instytut Marketingu i Zarządzania Politechniki Białostockiej.

Dotychczasowe działania samorządów w zakresie rozwoju turystyki są jednak w dalszym ciągu rozproszone i nie przynoszą oczekiwanej poprawy sytuacji. Punktem zwrotnym może być powołanie Podlaskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, która to zajmie się w dużej mierze realizacją i wdrażaniem strategii rozwoju turystyki. W skład PROT powinny wejść samorzady terytorialne i turystyczne dotąd funkcjonujące w rozproszonych strukturach. Zaliczyć do nich należy m.in. stowarzyszenia i związki gmin, powiatów, Podlaską Izbę Turystyczną, Oddziały Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych, Podlaski Oddział Polskiego Zrzeszenia Hoteli, stowarzyszenia agroturystyczne, Suwalską Izbę Rolniczo-Turystyczną i inne.

Celem działalności PROT powinno być:

- stworzenie i prowadzenie regionalnego systemu informacji turystycznej,
- promocja walorów turystycznych w kraju i za granicą,
- stymulowanie tworzenia i rozwoju produktu turystycznego w regionie,

- doskonalenie kadr dla potrzeb turystyki,
- prowadzenie badań i analiz marketingowych w dziedzinie turystyki.

Dla osiągnięcia powyższych celów PROT powinna:

- współdziałać z administracją rządową i samorządową,
- prowadzić działalność wydawniczą,
- prowadzić działalność gospodarczą dla realizacji celów statutowych,
- uzgadniać kalendarze imprez turystycznych,
- współpracować z osobami fizycznymi i wszelkimi podmiotami realizującymi cele i zadania w zakresie promocji i rozwoju turystyki w regionie.

Szczegółne zadania dla realizacji strategii powinny mieć Lokalne Organizacje Turystyczne, których głównym celem powinno być tworzenie i rozwój produktu turystycznego.

PROT powinna koordynować działanie LOT-ów oraz reprezentować ich interesy na szczeblu regionalnym i krajowym. Wspólne zależności mają sprzyjać współpracy przy rozwoju i promocji turystycznej całego regionu. Proponowany system zarządzania turystyką oparty jest na podobnych przykładach funkcjonujących w krajach Unii Europejskiej. Pozytywnym przykładem w naszym regionie jest zawiązywanie się pierwszych lokalnych organizacji turystycznych – LOT „Dolina Górnej Narwi”, LOT „Bagna Biebrzańskie”, LOT w Augustowie.

6.4. Harmonogram przedsięwzięć turystycznych

Harmonogram przedsięwzięć turystycznych oparty jest na periodyzacji przyjętej w strategicznych programach rozwojowych dla poszczególnych zadań. Wynika ona z kadencyjności samorządów terytorialnych oraz harmonogramu integracji Polski z Unią Europejską i wygląda następująco:

- I okres – lata 2001 – 2002,
- II okres – lata 2003 – 2006,
- III okres – lata 2007 – 2010 (realizacja niektórych zadań może trwać do 2015 roku).

Szczegółowy harmonogram przedsięwzięć turystycznych jest pochodną poszczególnych zadań wyznaczonych w strategicznych programach rozwojowych.

Realizacja na bieżąco przez cały okres wdrażania strategii			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
1	Adaptacja opuszczonych gospodarstw rolnych na obiekty letniskowe	1	
2	Modernizacja i budowa obiektów stałej i sezonowej małej gastronomii	1	
(c.d.) Realizacja na bieżąco przez cały okres wdrażania strategii			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
3	Przystosowanie gospodarstw domowych do pełnienia funkcji punktów żywieniowych	1	
4	Wspieranie środkami finansowymi gmin w tworzeniu infrastruktury komunalnej zachęcającej do inwestowania w usługi turystyczne, zwłaszcza na obszarach przyrodniczo cennych	1	
5	Zagospodarowywanie istniejących szlaków turystycznych pod względem technicznym, sanitarnymi i informacyjnym	1, 4, 5	
6	Prowadzenie szkoleń dotyczących wszelkich aspektów związanych z turystyką, w szczególności kursów na przewodników, językowych, dla gestorów bazy turystycznej, w zakresie krajoznawstwa, kulturoznawstwa, ekologii, organizacji zajęć rekreacyjno – zdrowotnych itp.	2, 4, 5	Od 2003 roku
7	Organizacja międzynarodowego pleneru fotograficznego poświęconego tradycyjnemu krajobrazowi kulturowemu i drewnianemu budownictwu wiejskiemu w województwie	2	Od 2003 roku
8	Organizacja i promocja regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych rajdów pieszych, rowerowych, konnych, narciarskich oraz spływów kajakowych, w tym wspólnie z biurami turystycznymi z Litwy i Białorusi	2	
9	Aktywne promowanie agroturystyki w województwie	2	
10	Organizowanie promocyjnych objazdów województwa dla międzynarodowych operatorów turystyki specjalistycznej w Europie Zachodniej	2	Co 2-3 lata
11	Organizacja regionalnych targów turystycznych promujących walory turystyczne województwa podlaskiego i przyległych terenów na Litwie i Białorusi	2, 5	Od 2003 roku

12	Organizacja regionalnych targów zdrowej żywności z udziałem kontrahentów krajowych i zagranicznych	3	Od 2006 roku
13	Opracowanie i wydawanie katalogu tour-operatorów oraz biur turystyki przyjazdowej działających na terenie województwa	3	Od 2002 roku
14	Opracowanie i wydawanie katalogu – informatora o możliwościach uprawiania różnych form turystyki aktywnej w województwie	2, 3	Od 2003 roku
15	Wprowadzenie potraw regionalnych do istniejącej sieci placówek gastronomicznych w województwie	3	
16	Organizowanie konkursów na wypieki i potrawy regionalne przyrządzone według oryginalnych tradycyjnych przepisów	3	
17	Ustanowienie wojewódzkiego znaku jakości dla produktów spożywczych i doroczne przyznawanie tych znaków najlepszym producentom	3	Od 2003 roku
18	Promowanie regionalnych potraw i produktów spożywczych na ogólnopolskich i lokalnych imprezach folklorystycznych i targach turystycznych	3	
19	Promowanie produkcji zdrowej żywności w gospodarstwach wiejskich i ich sprzedaży jako markowych produktów turystycznych z certyfikatem	3	
20	Opracowanie programów i przeprowadzenie kursów w zakresie zanikających zawodów i rzemiosł	3	
21	Opracowanie i wydawanie przewodnika-katalogu twórców ludowych i rękodzielników z informacjami o możliwościach kupna ich dzieł i produktów	3	Od 2002 roku
22	Organizowanie regionalnych plenerów artystycznych i warsztatów rękodzielnictwa ludowego z możliwością udziału turystów	3	Od 2003 roku
23	Organizacja wojewódzkiego jarmarku wytwórczości ludowej	3	Od 2005 roku
24	Opracowanie i wydawanie wojewódzkiego kalendarza najważniejszych uroczystości religijnych oraz imprez turystycznych, kulturalnych, folklorystycznych, sportowych, przyrodniczych oraz uroczystości religijnych	3, 5	Od 2002 roku
25	Organizacja wojewódzkiego przeglądu zespołów folklorystycznych	3	Od 2003 roku
26	Promowanie miejscowości uzdrowiskowych oraz ich walorów	4	
27	Popularyzacja zdrowotnych form rekreacji w ekosystemach leśnych poprzez wydawanie specjalistycznych przewodników, informatorów, broszur	4	
28	Organizacja imprez i promocja różnych form rekreacji ziołolecniczej, hypoterapii, dogoterapii, aromatoterapii i chromoterapii	4	
29	Organizacja nowych i wypromowanie istniejących wodnych imprez rekreacyjno-sportowych	4	
30	Tworzenie oraz bieżąca aktualizacja kompleksowych baz danych o walorach i zagospodarowaniu turystycznym województwa	2, 5	
31	Opracowanie i wydawanie katalogów preferowanych inwestycji turystycznych w województwie	5	
32	Opracowanie i wydawanie wielojęzycznych informatorów i przewodników turystycznych	2, 5	
33	Opracowanie i ciągła aktualizacja map turystycznych zawierających informacje na temat infrastruktury i atrakcji turystycznych	2, 5	Od 2003 roku
34	Stworzenie programów promocyjnych obszarów recepcji turystycznej w województwie oraz organizacja imprez promujących poszczególne regiony województwa, różnorodność kulturową itp.	2, 3, 4, 5	
35	Wydawanie i dystrybucja materiałów promujących województwo (foldery, znaczki, kalendarze, widokówki itp.) oraz ciągle wyposażanie w nie punktów informacji turystycznej	2, 3, 4, 5	

(c.d.) Realizacja na bieżąco przez cały okres wdrażania strategii

Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
36	Prezentacja walorów turystycznych poprzez udział w krajowych i międzynarodowych targach turystycznych	2, 3, 4, 5	
37	Wydawanie rocznika na temat walorów turystycznych i krajoznawczych województwa oraz regionalnego miesięcznika krajoznawczo - turystycznego	2, 3, 4, 5	Od 2002 roku
38	Utrzymanie istniejących periodycznych wydawnictw turystycznych i krajoznawczych promujących walory województwa podlaskiego (np. Jaćwież, Podlasie)	2, 3, 4, 5	
39	Organizowanie promocyjnych objazdów województwa dla podmiotów z Europy Zachodniej zainteresowanych turystyką specjalistyczną	2, 5	
40	Kompleksowe rozwiązywanie problemów gospodarki wodno-ściekowej w strefie brzegów jezior	4	
41	Znakowanie wybranych ekosystemów łąkowych (np. tablice informacyjne o florze w terenie)	4	
42	Rekreacyjne zagospodarowanie torfowisk przydatnych do rekreacji	4	
43	Wydawanie rocznika na temat walorów turystycznych i krajoznawczych województwa oraz regionalnego miesięcznika krajoznawczo-turystycznego	5	
44	Tworzenie telewizyjnych i radiowych programów turystycznych	5	

I okres realizacji strategii (lata 2001 – 2002)			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
45	Aktualizacja planów zagospodarowania przestrzennego gmin pod kątem potrzeb rozwoju zagospodarowania turystycznego	1, 4	
46	Opracowanie programu docelowego rozwoju infrastruktury turystycznej w 2010 roku	1	
47	Wyznaczenie terenów pod inwestycje w zakresie bazy noclegowej oraz budownictwa letniskowego, bazy żywieniowej i infrastruktury towarzyszącej	1, 4	
48	Stworzenie systemu zwolnień podatkowych, ulg inwestycyjnych i innych zachęt finansowych dla inwestorów w branży turystycznej oraz producentów zdrowej żywności	1, 2, 3	
49	Dokonanie kompleksowej inwentaryzacji i kategoryzacji istniejących obiektów bazy noclegowej i żywieniowej	1, 2	
50	Opracowanie programu adaptacji zagród wiejskich oraz leśniczówek dla potrzeb agroturystyki oraz tworzenia wsi agroturystyczno – letniskowych	1, 2	
51	Opracowanie programu adaptacji dworców, pałacyków i innych obiektów zabytkowych na potrzeby pensjonatów i hoteli oraz budowy nowych obiektów tego typu	1, 4	
52	Opracowanie programu przekształcenia budynków byłych szkół w schroniska młodzieżowe oraz obiekty turystyki kwalifikowanej	1	
53	Opracowanie programu modernizacji aktualnie istniejących oraz budowy nowych kempingów, pól biwakowych i stanic wodnych	1, 2, 4	
54	Opracowanie koncepcji rozwoju międzynarodowych i transgranicznych szlaków turystycznych	1	
55	Opracowanie koncepcji rozwoju sieci szlaków turystycznych: krajowych, regionalnych i lokalnych (rowerowych, konnych, narciarskich, psich zaprzęgów (maszerskich), kulturowych i przyrodniczych)	1, 2	
56	Wyznaczenie i zagospodarowanie ścieżek przyrodniczo – dydaktycznych, połączonych ze szlakami turystycznymi	1,2	
57	Opracowanie szczegółowego programu promocji województwa	5	
58	Opracowanie programu aktywizacji agroturystyki w rejonach o najcenniejszym krajobrazie kulturowym	2	
59	Stworzenie programu i wdrożenie rozwoju różnorodnych form turystyki przyrodniczej na obszarach przyrodniczo cennych	2	
60	Opracowanie programów imprez i produktów turystycznych obejmujących zwiedzanie najciekawszych miejscowości i rejonów w przygranicznych obszarach Białorusi i Litwy	2	
61	Opracowanie programu turystycznej wymiany grup młodzieżowych z Białorusią i Litwą	2	
62	Powołanie Polsko-Litewskiej Izby Turystyki	2	
63	Opracowanie turystycznego logo województwa podlaskiego i oznakowanie nim tras, tablic informacyjnych i najważniejszych obiektów turystycznych, a także materiałów informacyjnych i promocyjnych	5	
64	Opracowanie programów szkoleń dotyczących wszelkich aspektów związanych z turystyką, w szczególności kursów na przewodników, językowych, dla gestorów bazy turystycznej, w zakresie krajoznawstwa, kulturoznawstwa, ekologii, organizacji zajęć rekreacyjno – zdrowotnych itp.	2, 4, 5	
65	Opracowanie i popularyzacja „dekalogu” obsługi turystów	5	

II okres realizacji strategii (lata 2003 – 2006)			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
66	Uzbrojenie terenów pod inwestycje w zakresie bazy noclegowej oraz budownictwa letniskowego, bazy żywieniowej i infrastruktury towarzyszącej	1, 4	
67	Opracowanie programu rekonstrukcji, przystosowania do potrzeb ruchu turystycznego i rozwoju kolejek leśnych	1	Do końca 2004 roku
68	Opracowanie programu rozwoju infrastruktury sportowo–rekreacyjnej i rozrywkowej	1, 4	Do końca 2004 roku
69	Opracowanie i realizacja programu dostosowania placówek kultury do potrzeb ruchu turystycznego oraz lokali i klubów rozrywkowych zgodnie z oczekiwaniami poszczególnych grup turystów	1	Opracowanie do końca 2004 roku
70	Zaprojektowanie systemu obiektów i urządzeń ułatwiających korzystanie z podstawowej bazy	1	Do końca

	turystycznej (w tym osobom niepełnosprawnym)		2004 roku
71	Wdrożenie koncepcji rozwoju sieci szlaków turystycznych: krajowych, regionalnych i lokalnych (rowerowych, konnych, narciarskich, psich zaprzęgów - maszerskich, kulturowych i przyrodniczych)	1,2	
72	Wyznaczenie nowych i zagospodarowanie istniejących ścieżek przyrodniczo – dydaktycznych, połączonych ze szlakami turystycznymi	1,2	
73	Opracowanie programu funkcjonowania systemu informacji turystycznej, w tym programu budowy centrów kompleksowej obsługi ruchu turystycznego oraz tworzenia punktów informacji turystycznej	1, 2, 5	Do końca 2004 roku
74	Stworzenie sieci punktów informacji turystycznej	1, 2, 5	Do końca 2004 roku
75	Opracowanie programu modernizacji i budowy portów i przystani dla potrzeb turystyki wodnej	1, 2, 4	Do końca 2004 roku
76	Uruchomienie przejść granicznych dla ruchu turystycznego na transgranicznych szlakach turystycznych (lądowych i wodnych)	1, 2	
77	Modernizacja aktualnie istniejących oraz budowa nowych kempingów, pól biwakowych i stanic wodnych	1, 2, 4	
78	Dostosowanie placówek kultury dla potrzeb ruchu turystycznego	1	
79	Tworzenie warunków do organizacji sieci restauracji, zajazdów i barów specjalizujących się w kuchni regionalnej	1, 3	
80	Wdrożenie programu aktywizacji agroturystyki w rejonach o najcenniejszym krajobrazie kulturowym	2	
81	Przeprowadzenie gminnych akcji likwidacji “dzikich” wysypisk śmieci i stworzenie sprawnego systemu zbiórki i wywozu odpadów z gospodarstw wiejskich	2	
82	Zabezpieczenie walorów przyrodniczych najcenniejszych obszarów chronionych przed negatywnym wpływem turystyki przez odpowiednie zagospodarowanie wiodących przez nie szlaków	2	
83	Stworzenie i wdrażanie programów zagospodarowania turystycznego i rozwoju różnorodnych form turystyki przyrodniczej na obszarach przyrodniczo cennych	2	
84	Stworzenie regionalnego centrum turystyki wielokulturowego pogranicza w Białymstoku oraz sieci lokalnych centrów turystyki wielokulturowego pogranicza w najciekawszych miejscowościach położonych na pograniczu kultur	2	
85	Opracowanie dla różnych regionów województwa wariantowych modelowych projektów budynków mieszkalnych i gospodarczych, nawiązujących do tradycyjnych regionalnych form budownictwa wiejskiego	2	Do końca 2004 roku
86	Opracowanie koncepcji utworzenia w wybranych miejscowościach “żywych skansenów”, czyli wiosek etnograficznych o rozbudowanych funkcjach turystycznych	2	Do końca 2004 roku
87	Stworzenie wojewódzkiego systemu wypożyczalni sprzętu turystycznego, w szczególności rowerów, nart, sprzętu wodnego	2, 4	
88	Uruchomienie nie istniejącej obecnie (poza trasą Białystok-Grodno) komunikacji autobusowej do lokalnych centrów przygranicznych i miejscowości turystycznych na Litwie i Białorusi	2	
89	Uregulowanie, drogą porozumień dwustronnych z Litwą i Białorusią, możliwości poruszania się i przebywania turystów w strefie nadgranicznej	2	
90	Powołanie Polsko-Białoruskiej Izby Turystyki	2	Do końca 2004 roku
91	Opracowanie szczegółowych programów imprez turystycznych z zakresu turystyki przyrodniczej, wielokulturowego pogranicza i aktywnej	3	Do końca 2004 roku
92	Opracowanie koncepcji uaktywnienia tradycyjnych ośrodków sztuki i wytwórczości ludowej w województwie	3	
93	Wypromowanie kilku tradycyjnych produktów spożywczych jako wizytówki województwa	3	
94	Wypromowanie kilku tradycyjnych wyrobów sztuki ludowej jako wizytówki województwa	3	
95	Opracowanie analizy w zakresie zdrowotnego oddziaływania torfowisk i ich promocja	4	
96	Budowa ścieżek zdrowia w miejscowościach sanatoryjnych oraz w rejonach recepcji turystycznej	4	Do końca 2004 roku

(c.d.) II okres realizacji strategii (lata 2003 – 2006)			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
97	Waloryzacja oraz określenie chłonności i pojemności rekreacyjnej wybranych kompleksów leśnych pod kątem ich funkcji rekreacyjno-zdrowotnych	4	
98	Rozszerzenie komputerowego systemu informacji turystycznej dla obszaru całego województwa	5	Do końca 2004 roku
99	Stworzenie systemu wizualnej informacji turystycznej przy dworcach, drogach, obiektach oraz atrakcjach turystycznych	5	

100	Stworzenie sprawnego systemu rezerwacji miejsc noclegowych, biletów na środki transportu, imprezy kulturalne, itp., połączonego z siecią ogólnopolską	5	Do końca 2004 roku
101	Stworzenie systemu monitorowania i diagnozowania ruchu turystycznego	5	Do końca 2004 roku

III okres realizacji strategii (lata 2007–2010)			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
102	Likwidacja bazy substandardowej	1	
103	Rekonstrukcja i przystosowanie dla potrzeb ruchu turystycznego kolejek leśnych	1	
104	Budowa systemu obiektów i urządzeń ułatwiających korzystanie z podstawowej bazy turystycznej	1	
105	Wprowadzenie atestów: ekologicznego, infrastrukturalnego i użytkowego dla ośrodków turystycznych i wczasowych	1	
106	Wdrożenie koncepcji rozwoju międzynarodowych i transgranicznych szlaków turystycznych	1, 2	
107	Budowa centrów kompleksowej obsługi ruchu turystycznego oraz powiązanie z nimi sieci punktów informacji turystycznej	1, 2, 5	
108	Utworzenie ośrodków turystyki jeździeckiej i szlaków turystyki konnej, szczególnie w rejonach puszczańskich	2	
109	Utworzenie systemu wiosek etnograficznych w województwie	2	
110	Pełna odbudowa i turystyczne udostępnienie całego Kanału Augustowskiego od Biebrzy do Niemna jako międzynarodowego szlaku wodnego	2	
111	Utworzenie systemu transgranicznych obszarów chronionych o wiodącej funkcji turystycznej	2	
112	Identyfikacja i objęcie ochroną prawną obszarów o najcenniejszych walorach wiejskiego krajobrazu kulturowego w formie parków krajobrazowo-kulturowych oraz precyzyjne określenie zasad gospodarki przestrzennej na tych terenach, w tym inwentaryzacja i objęcie ochroną prawną najcenniejszych obiektów i zespołów tradycyjnego budownictwa wiejskiego	2	
113	Tworzenie na terenie dawnych poligonów ośrodków turystyki aktywnej i sprawnościowej	2	

Przedsięwzięcia, które mogą być realizowane do 2015 roku			
Lp	Przedsięwzięcie	Realizowany cel strategiczny	Uwagi
114	Adaptacja zagród wiejskich oraz leśniczówek dla potrzeb agroturystyki oraz stworzenie wsi agroturystyczno – letniskowych	1, 2	
115	Adaptacja dworców, pałacików i innych obiektów zabytkowych na potrzeby pensjonatów i hoteli oraz budowa nowych obiektów tego typu	1, 4	
116	Przekształcenie budynków byłych szkół w schroniska młodzieżowe oraz obiekty turystyki kwalifikowanej	1	
117	Rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i rozrywkowej	1, 4	
118	Utworzenie parku narodowego na całym obszarze Puszczy Białowieskiej oraz w Puszczy Knyszyńskiej, powiększenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego oraz utworzenie nowych parków krajobrazowych na Pojezierzu Sejneńskim, w Puszczy Augustowskiej, w Puszczy Kurpiowskiej oraz w dolinie środkowego Bugu, Górnej Narwi, Świsłoczy i Rospudy; objęcie ochroną prawną Niecki Michałowsko – Gródeckiej oraz Doliny Dolnej Narwi	2	
119	Opracowanie koncepcji i budowa centrum turystyki etnicznej i kulturowej w Białymstoku, Europejskiego Centrum Turystyki Przyrodniczej w Białowieży, Centrum Turystyki Bagiennej w Goniądzu oraz Centrum Turystyki Wodnej i Aktywnej w Augustowie	2	
120	Modernizacja istniejących i budowa nowych portów i przystani dla potrzeb turystyki wodnej	1, 2, 4	
121	Budowa i modernizacja dróg krajowych i wojewódzkich zgodnie ze stosownymi programami, modernizacja linii i urządzeń kolejowych zgodnie z międzynarodowymi i krajowymi potrzebami przewozowymi oraz wymogami ekonomiki oraz modernizacja istniejących drogowych i kolejowych przejść granicznych	1, 2	
122	Budowa obiektów uzdrowiskowych wraz z niezbędną infrastrukturą rekreacyjną, leczniczą i noclegową	4	

6.5. Instytucje monitoringu realizacji strategii

Prawidłowo przebiegający proces wdrażania strategii nie może obyć się bez właściwie funkcjonującego monitoringu, tj. systemu ciągłej obserwacji i kontroli realizacji strategii oraz

ogólnych warunków jej funkcjonowania. Podstawą konstrukcji takiego systemu jest określenie instytucji odpowiedzialnych za monitoring realizacji zadań strategii oraz sposobów jego wykonywania.

W niniejszej strategii rolę organu koordynującego i monitorującego postępy realizacji zadań pełnić będzie Zarząd Województwa Podlaskiego. Podstawą tych działań będą informacje przekazywane mu przez podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań wynikających ze strategii. Ważnym źródłem informacji będą ponadto dane statystyczne opracowywane przez instytucje powołane ustawowo do tych celów, jak np. GUS. Informacje gromadzone będą w cyklach rocznych w formie raportów, sprawozdań, zestawień, itp., sporządzanych przez zobowiązane do tego podmioty. Szczególną rolę spełniać powinna w tym systemie utworzona w przyszłości Regionalna Organizacja Turystyczna właściwa dla województwa podlaskiego.

W trakcie realizacji strategii może wyniknąć również potrzeba współpracy z innymi podmiotami, niezależnie od ich odpowiedzialności za realizowane zadania, czy nawet związków ze strategią. Do podmiotów tych zaliczyć należy w szczególności:

- organy samorządu terytorialnego oraz stowarzyszeń i związków jednostek samorządu terytorialnego w zakresie całokształtu działań podejmowanych w dziedzinie turystyki według ich właściwości terytorialnej,
- służby nadzoru (np. budowlanego) i kontroli (np. sanitarnej) w przedmiocie realizowanych przez nie obowiązków ustawowych,
- wojewódzki konserwator przyrody oraz dyrektorzy parków narodowych i krajobrazowych w przedmiocie inwestycji i innych działań na obszarach prawnie chronionych,
- wojewódzki konserwator zabytków w przedmiocie inwestycji i innych działań ingerujących w obiekty zabytkowe i krajobraz zabytkowy,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze w przedmiocie całokształtu infrastruktury związanej ze szlakami turystycznymi, zagadnień dotyczących różnych form turystyki i krajoznawstwa, zwłaszcza turystyki kwalifikowanej, kwestii związanych z kadrą turystyczną i jej szkoleniem oraz promocją i informacją turystyczną,
- Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych w przedmiocie realizowanych przez nie założeń statutowych, w szczególności rozwoju turystyki młodzieżowej,
- stowarzyszenia agroturystyczne w przedmiocie realizowanych przez nie założeń statutowych, w szczególności rozwoju agroturystyki,
- Regionalna Organizacja Turystyczna, lokalne organizacje turystyczne, izby turystyczne oraz stowarzyszenia i fundacje regionalne w zakresie całokształtu działań związanych z tworzeniem markowych produktów turystycznych oraz promocją i informacją turystyczną,
- jednostki naukowo – badawcze w przedmiocie ogółu aspektów teoretycznych dotyczących turystyki i rekreacji, w tym zarządzania i marketingu.

W trakcie sprawowania kontroli nad realizacją strategii (zwłaszcza przy sporządzaniu odpowiednich dokumentów) należy także uwzględniać uwagi, wnioski i postulaty wnoszone przez inne zainteresowane podmioty, w tym osoby fizyczne.

Monitorowanie efektów wykonywanych zadań realizowane będzie poprzez opracowanie przez Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego następujących dokumentów:

- coroczne sprawozdanie z realizacji strategicznych programów rozwojowych i projektów na nich opartych,
- w 2003 roku sprawozdanie z realizacji I etapu strategii oraz raport o stanie gospodarki turystycznej województwa podlaskiego w latach 2001 – 2002,
- w 2007 roku sprawozdanie z realizacji II etapu strategii oraz raport o stanie gospodarki turystycznej województwa podlaskiego w latach 2003 – 2006,
- w 2011 roku sprawozdanie z realizacji III etapu strategii oraz raport o stanie gospodarki turystycznej województwa podlaskiego w latach 2007 – 2010.

Dokumenty powyższe będą przedkładane Zarządowi Województwa Podlaskiego oraz Sejmikowi Województwa Podlaskiego, a następnie rozpowszechniane wśród zainteresowanych podmiotów oraz podane do wiadomości opinii publicznej.

6.6. Mierniki monitoringu realizacji strategii

W celu właściwej oceny przebiegu procesu wdrażania strategii należy określić zestaw odpowiednich mierników monitoringu. Powinny one umożliwiać ocenę zarówno postępów oraz skuteczności realizacji strategii, jak również wpływu okoliczności zewnętrznych na powyższy proces. Systematyczna ich analiza ma za zadanie stworzenie podstaw do określenia ewentualnych działań korygujących, takich jak aktualizacja zadań lub przeformułowanie celów, aby dostosować je do zmieniających się warunków faktycznych. Mierniki owe należy podzielić na dwie grupy: ogólne mierniki realizacji strategii, określające dynamikę zmian oraz skutki realizacji strategii w powiązaniu z ogólnym stanem gospodarki województwa, oraz mierniki realizacji poszczególnych strategicznych programów rozwojowych, pozwalające na ocenę stopnia realizacji założonych w poszczególnych programach strategii celów ogólnych i szczegółowych przy pomocy wskazanych w programach działań.

Do ogólnych mierników realizacji strategii zaliczyć należy:

- dochód generowany przez usługi turystyczne na jednego mieszkańca województwa,
- udział usług turystycznych w tworzeniu PKB przypadającego na województwo,
- wydatki samorządu wojewódzkiego, samorządów powiatowych i gminnych oraz innych podmiotów, w szczególności gospodarczych, na rozwój i promocję turystyki (ogółem oraz na jednego mieszkańca),
- wartość inwestycji turystycznych na terenie województwa (ogółem oraz na jednego mieszkańca),
- stosunek zysków generowanych przez usługi turystyczne do nakładów na turystykę w województwie,
- liczba osób korzystających z usług turystycznych na terenie województwa,
- liczba turystów, w tym cudzoziemców, odwiedzających województwo,
- wydatki turystów, w tym cudzoziemców, na terenie województwa,
- zatrudnienie w turystyce w województwie (w liczbach bezwzględnych, w stosunku do ogółu zatrudnionych oraz liczba mieszkańców województwa na jednego zatrudnionego w turystyce),
- przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w turystyce w województwie,
- liczba podmiotów gospodarczych działających w zakresie usług turystycznych w województwie (w liczbach bezwzględnych oraz w stosunku do ogółu podmiotów gospodarczych).

Powyższe mierniki, jeżeli jest to możliwe i przydatne, należy odnieść także do poszczególnych powiatów i gmin, jak również porównać z analogicznymi miernikami dla pozostałych województw i kraju (ogółem lub średniej krajowej).

Na mierniki realizacji poszczególnych strategicznych programów rozwojowych składają się:

- mierniki realizacji *Programu rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej*,
- mierniki realizacji *Programu rozwoju wiodących form turystyki*,
- mierniki realizacji *Programu kreowania markowych produktów turystycznych*,
- mierniki realizacji *Programu rozwijania rekreacji ruchowej i zdrowotnej w ekosystemach*,
- mierniki realizacji *Programu zintegrowanego systemu informacji turystycznej*.

Mierniki te zostały podane w rozdziale 5 w odniesieniu do każdego obszaru w ramach strategicznych programów rozwojowych.

6.7. Korzyści z realizacji strategii

Główne korzyści wynikające z realizacji strategii:

- Aktywizacja gospodarcza województwa przez rozwój turystyki i jego stały zrównoważony rozwój.
- Ukształtowanie pozytywnego wizerunku i promocja województwa w kraju i zagranicą.
- Rozwój systemu informacji turystycznej.

- Ukształtowanie nowoczesnego systemu zarządzania turystyką na poziomie województwa i poszczególnych regionów.
- Powstanie systemu stałej partnerskiej współpracy sektora publicznego i prywatnego w działaniach na rzecz rozwoju funkcji turystycznych województwa.
- Przyciągnięcie kapitału inwestycyjnego i wzrost inwestycji w regionie.
- Restrukturyzacja i rozwój infrastruktury turystycznej.
- Rozwój komunikacji i transportu oraz poprawa jakości dróg.
- Rozwój usług i wzrost produkcji artykułów na potrzeby turystów.
- Wzrost potencjału konsumpcyjnego turystyki.
- Rozwój lokalnych przedsięwzięć gospodarczych.
- Zwiększenie liczby nowych miejsc pracy.
- Wzrost dochodów budżetowych województwa, powiatów i gmin oraz ich mieszkańców.
- Rozwój ośrodków koncentracji ruchu turystycznego.
- Bardziej skuteczna ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych województwa.
- Aktywizacja społeczności i samorządów lokalnych.
- Wzrost świadomości ekologicznej i regionalnej społeczności lokalnych.
- Poprawa estetyki i czystości ekologicznej miejscowości i gospodarstw indywidualnych w regionie.
- Rozwój lokalnych tradycji kulturalnych.
- Rewitalizacja ośrodków kultury, sztuki i wytwórczości ludowej.
- Integracja ekonomiczna i społeczna województwa.
- Rozwój kontaktów transgranicznych i międzynarodowych.

6.8. Zagrożenia

Najważniejsze czynniki mogące zagrozić pomyślnej realizacji strategii:

- Niekorzystna obecna sytuacja ekonomiczna kraju i regionu.
- Pogłębiający się kryzys rolnictwa w kraju i województwie.
- Brak dostatecznych środków finansowych na pełną realizację strategii.
- Niski poziom świadomości ekologicznej i kulturowej społeczności lokalnych.
- Mała aktywność społeczności lokalnych.
- Brak ugruntowanych tradycji turystycznych w wielu regionach województwa.
- Wzrost zagrożeń dla środowiska przyrodniczego i krajobrazu regionu związanych z rozwojem turystyki i komunikacji.
- Wzrost zagrożeń dla tradycyjnego wiejskiego krajobrazu kulturowego regionu i zabytkowych zespołów budownictwa drewnianego.
- Konkurencja innych regionów turystycznych w Polsce.
- Ograniczenie kontaktów transgranicznych (kraje wschodnie) po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

6.9. Wpływ realizacji strategii na rozwój społeczno-gospodarczy województwa

Prowadzenie przez organy samorządów terytorialnych (wojewódzkiego, powiatowych i gminnych) określonej długookresowej polityki rozwoju turystyki, której podstawą będzie *Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Podlaskiego*, będzie istotnym elementem umożliwiającym sprawne zarządzanie zasobami regionalnymi i lokalnymi (przyrodniczymi, kulturowymi, materiałowymi, ludzkimi, informacyjnymi); zapewni realizację działalności pożądaną społecznie, uzasadnionej ekonomicznie i dopuszczalnej ekologicznie, zgodnie z zasadami zrównoważonej turystyki. Strategia pozwoli na rozwiązywanie problemów w długiej perspektywie, integrację działań różnych podmiotów, koncentrację środków na rzecz osiągania najważniejszych celów oraz elastyczne reagowanie na zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne. Zapewni więc gospodarność działań w

długim okresie oraz stanowić będzie udokumentowanie ich racjonalności w przypadku zadań rozwojowych, samodzielnie postrzeganych jako mało efektywne.

Określone w strategii działania, mające na celu wykorzystanie unikatowych w skali kraju i Europy walorów przyrodniczych i kulturowo-etnicznych (poprzez wykreowanie konkurencyjnych na rynku krajowym i zagranicznym markowych produktów turystycznych), będą stymulatorem rozwoju gospodarczego i poprawy poziomu życia mieszkańców województwa podlaskiego. Rozwojowi turystyki towarzyszyć będzie m.in.: ożywienie gospodarcze regionu, tworzenie nowych miejsc pracy, zwiększenie dochodów z turystyki (bezpośrednie dochody ludności oraz dochody budżetowe gmin i powiatów), rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych, tradycyjnej kultury i obiektów historycznych.

Realizacja celów *Strategii...* będzie mieć szczególne znaczenie dla obszarów wiejskich. Rozwój turystyki przyspieszy nie tylko rozbudowę infrastruktury technicznej, ale spowoduje istotne zmiany organizacyjne przestrzeni wiejskiej i rozszerzenie jej funkcji. Istotnym efektem tych przemian będą również przemiany w produkcji roślinnej i hodowlanej. Rolnictwo włączy się bowiem w obsługę ruchu turystycznego i tym samym może przynosić poprawę efektywności gospodarowania (zwiększenie popytu i wzrost cen płodów rolnych, zwłaszcza żywności proekologicznej). Obsługa ruchu turystycznego na wsi oraz w miejscowościach turystycznych położonych korzystnie względem miejsc produkcji rolnej może być istotnym stymulatorem rozwoju gospodarstw rolnych, ogrodniczych, hodowlanych oraz rozwoju spółdzielczości ogrodniczej i mleczarskiej. Ma to szczególne znaczenie, ponieważ dla wielu regionów rozwój rolnictwa, przemysłu rolno-spożywczego i turystyki stanowią jedyne możliwe strategiczne kierunki ich rozwoju.

Realizacja *Strategii...* będzie miała istotny wpływ na przyciągnięcie do regionu kapitału inwestycyjnego; nie tylko prywatnych inwestorów, ale również zwiększy szanse województwa, powiatów i gmin przy ubieganiu się o dodatkowe zewnętrzne źródła finansowania (w postaci dotacji i subwencji z budżetu państwa, kredytów bankowych, funduszy przed- i poakcesyjnych Unii Europejskiej i innych). Wymagać to będzie jednak stworzenia odpowiednich warunków prawnych, organizacyjnych, finansowych (w szczególności nisko oprocentowane kredyty bankowe, ulgi podatkowe).

Podsumowanie

Opracowanie strategii pozwoliło na duże rozpoznanie uwarunkowań rozwojowych w zakresie turystyki z jednoczesną identyfikacją mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń w konfrontacji z oczekiwaniami lokalnych społeczności. Szczegółowa diagnoza stanu istniejącego wykazała, że pomimo wielu korzystnych uwarunkowań, i to zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych, obecny poziom rozwoju turystycznego województwa podlaskiego jest daleki od oczekiwań.

Wpływ na to ma wiele czynników. Wydaje się jednak, że podstawowym mankamentem obecnego poziomu rozwoju tej gałęzi jest niedostateczny stan zagospodarowania turystycznego, w tym w szczególności: infrastruktury komunikacyjnej, bazy noclegowej (całorocznej) i gastronomicznej, infrastruktury przejść granicznych. Słaby postęp notuje się w informacji i promocji turystycznej (pomimo działań w kierunku rozszerzenia komputerowego systemu informacji turystycznej) oraz na odcinku tworzenia wyspecjalizowanej jednostki zajmującej się monitoringiem turystyki. Niewystarczające są środki finansowe (zwłaszcza miejscowego kapitału) na inwestycje turystyczne. Ruch turystyczny w województwie podlaskim jest stosunkowo niewielki, jednakże na najbardziej atrakcyjnych terenach istnieje nadmierne jego zagęszczenie, stwarzające duże niebezpieczeństwo dla środowiska przyrodniczego. Przeważają jednocześnie formy turystyki typu zbiorowego oraz ograniczenie sezonu turystycznego na większości obszaru do miesiący letnich.

Strategia pozwoliła jednocześnie wskazać jaki powinien być docelowy stan potencjału turystycznego (2010 rok), stosownie do możliwości środowiska przyrodniczego i społeczno-kulturowego, ustalić optymalne rodzaje i formy turystyki jakie powinny być w województwie realizowane łącznie z produktami markowymi, określić działania i zadania priorytetowe oraz sposób ich realizacji.

Wspólnie z Konwentem Rozwoju Turystyki województwa podlaskiego, w skład którego weszli przedstawiciele różnych grup podmiotów zainteresowanych rozwojem turystyki, stworzono dokument, który umożliwi władzom wojewódzkim i niższych szczebli podejmowanie stosownych decyzji w kwestii rozwoju turystyki, a przede wszystkim przyspieszenia i dynamizacji działań w tym zakresie – wszystko po to, aby region podlaski zajął należne mu miejsce w ogólnokrajowym systemie turystyki. Potrzebne jest stworzenie też w tym celu niezbędnych instrumentów prawnych, organizacyjnych i finansowych. Strategia Rozwoju Turystyki będzie sukcesywnie uzupełniana o analizy wykonalności i finansowania poszczególnych programów i projektów w procesie ich realizacji.

Istnienie na obecnym etapie spójnej i długookresowej strategii rozwoju może nie być wystarczające do rozwiązania wszystkim problemów nurtujących turystyki. Niezbędna zatem powinna być konsekwencja i upór wszystkich realizatorów programu przemian oraz szerokie otwarcie się na zewnątrz celem zwiększenia zdolności do adaptacji rozwiązań z powodzeniem stosowanych w bardziej rozwiniętych turystycznie regionach Polski oraz w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej.

Załączniki

Spis tabel

Tabela 1. Skład Konwentu Rozwoju Turystyki Województwa Podlaskiego

Skład Konwentu Rozwoju Turystyki województwa podlaskiego			
Lp	Imię	Nazwisko	Instytucja
1	Krzysztof	Jurgiel	Przewodniczący Sejmiku Województwa Podlaskiego
2	Adam	Szczepanowski	Zarząd Województwa Podlaskiego
3	Eugeniusz	Czykwin	Sejmik Województwa Podlaskiego
4	Adam	Dobroński	Sejmik Województwa Podlaskiego
5	Marek	Domagała	Sejmik Województwa Podlaskiego
6	Kazimierz	Gwiazdowski	Sejmik Województwa Podlaskiego
7	Marian	Łuczaj	Sejmik Województwa Podlaskiego
8	Józef	Mozolewski	Sejmik Województwa Podlaskiego
9	Wacław	Muszyński	Sejmik Województwa Podlaskiego
10	Andrzej	Ołędzik	Sejmik Województwa Podlaskiego
11	Józef Edmund	Suchodolski	Sejmik Województwa Podlaskiego
12	Zofia	Trancygier - Koczuk	Sejmik Województwa Podlaskiego
13	Tadeusz	Waśniewski	Sejmiku Województwa Podlaskiego
14	Józef	Zajkowski	Sejmik Województwa Podlaskiego
15	Jan	Zieniuk	Sejmik Województwa Podlaskiego
16	Czesław	Karpiński	Starostwo Powiatu Augustowskiego

17	Wiesław	Pusz	Starostwo Powiatu Białostockiego
18	Marek	Łukaszewicz	Starostwo Powiatu Bielsko Podlaskiego
19	Henryk	Pośrednik	Starostwo Powiatu Grajewskiego
20	Włodzimierz	Pietroczyk	Starostwo Powiatu Hajnowskiego
21	Marek	Samul	Starostwo Powiatu Kolneńskiego
22	Wojciech	Kubrak	Starostwo Powiatu Łomżyńskiego
23	Mirosław	Paniczko	Starostwo Powiatu Monieckiego
24	Marian	Luto	Starostwo Powiatu Sejneńskiego
25	Zenon	Sielewowski	Starostwo Powiatu Siemiatyckiego
26	Franciszek	Budrowski	Starostwo Powiatu Sokólskiego
27	Beata	Ordonowska	Starostwo Powiatu Suwalskiego
28	Marek	Komorowski	Starostwo Powiatu Zambrowskiego
29	Jacek	Bogucki	Starostwo Powiatu Wysokie Mazowieckie
30	Katarzyna	Zajkowska	Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki
31	Jadwiga	Dąbrowska	Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki
32	Czesław	Okolów	Białowiecki Park Narodowy
33	Andrzej	Grygoruk	Biebrzański Park Narodowy
34	Bogusław	Deptuła	Narwiański Park Narodowy
35	Zdzisław	Szkiroć	Wigierski Park Narodowy
36	Ryszard	Modzelewski	Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi
37	Wojciech	Duklewski	Park Krajobrazowy Podlaski Przelom Bugu
38	Krzysztof	Chojnowski	Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej
39	Jarosław	Karpiński	Suwalski Park Krajobrazowy
40	Zbigniew	Godlewski	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
41	Jarosław	Worobiej	Podlaski Urząd Wojewódzki
42	Leszek	Cieślik	Burmistrz Augustowa
43	Ryszard	Tur	Prezydent Białegostoku
44	Stanisław	Kujawiak	Wójt Białowieży
45	Jan Sławomir	Godlewski	Burmistrz Choroszcy
46	Jerzy	Ryszkowski	Burmistrz Goniądza
47	Anatol	Ochryciuk	Burmistrz Hajnówki, Stowarzyszenia Gmin Puszczy Białowieckiej
48	Jan	Turkowski	Prezydent Łomży
49	Marek	Szutko	Burmistrz Supraśla
50	Grzegorz	Wołgiewicz	Prezydent Suwałk

Skład Konwentu Rozwoju Turystyki województwa podlaskiego (c.d.)

Lp	Imię	Nazwisko	Instytucja
51	Alicja	Andrulewicz	Urząd Miejski w Suwałkach
52	Krzysztof	Wolfram	Biuro „ZPP”
53	Robert	Girejko	Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego
54	Wiesław	Gołaszewski	Agencja Rozwoju Regionalnego ARES
55	Elżbieta	Niedziejko	Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna
56	Mieczysław	Żukowski	Podlaska Izba Turystyki
57	Stefan	Szańkowski	Związek Gmin i Powiatów Nadbużańskich
58		Moczulewska	Fundacja Rozwoju województwa podlaskiego
59	Małgorzata	Dudzińska	Biuro Euroregionu Niemen
60	Kazimierz	Giedroń	Związek Gmin Północnowschodnich „Szelment”
61	Mieczysław	Grnyo	Stowarzyszenie Gmin Wigierskich
62	Andrzej	Liówko	Stowarzyszenia Gmin Górnej Biebrzy
63	Grażyna	Sobecka	Stowarzyszenie Gmin Euroregionu Niemen
64	Tadeusz	Wróblewski	Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi
65	Jarosław	Dziemian	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe JARD
66	Eugeniusz	Stefaniak	Wojewódzki Podlaski ODR w Szepietowie
67	Maciej	Dowgird	LOT „Dolina Górnej Narwi”
68	Michał	Małachowski	LOT „Dolina Dolnej Narwi”
69	Przemysław	Nawrocki	LOT „Bagna Biebrzańskie”
70	Andrzej	Skarzyński	LOT Łomża
71	Zbigniew	Rutkowski	PTTK Augustów
72	Małgorzata	Kurowska	PTTK Oddział Regionalny Białystok
73	Tomasz	Ostapczuk	PTTK Oddział Regionalny w Białymstoku
74	Sławomir	Sienkiewicz	PTTK Białystok
75	Tadeusz	Lutzykowski	PTTK Łomża

76	Jan	Wysocki	PTTK Suwałki
77	Grzegorz	Kubaszewski	Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych - Suwałki
78	Eugeniusz	Wiśniewski	Podlaskie Stowarzyszenie Agroturystyczne
79	Eugeniusz	Klimaniec	Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Sejn i Sejneńszczyzny „Ziemia Sejneńska”
80	Andrzej	Karczewski	Białowieskie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Żubr”
81	Kazimierz	Ptaszyński	Biebrzańsko-Narwiańskie Towarzystwo Agroturystyczne „Łoś”
82	Jadwiga	Ślinko	Sanatorium w Augustowie
83	Marek	Czarny	Nature Travel
84	Bożena	Dolecka	Holiday Travel
85	Marek	Śleszyński	Kajak Service
86	Marek	Grzesiak	Hotel „Cristal”
87	Zbigniew	Karwowski	Hotel „Zbyszko”
88	Antoni	Kotlewski	Hotel “Hetman“
89	Ryszard	Kozłowski	Hotel „Gromada”
90	Iza	Nalewajko	„Gołębiewski”
91	Jan	Nowak	Hotel “Hańcza”
92	Zbigniew	Orzechowski	Hotel „Orzechowski”
93	Izabela	Roszkowska	Hotel „Gromada Leśny”
94	Andrzej	Żamojda	Dworek Nad Łakami

Tabela 2. Muzea, skanseny i ośrodki twórczości ludowej

Muzea, skanseny i ośrodki twórczości ludowej		
Lp	Miejscowość	Obiekt
1	Augustów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Ziemi Augustowskiej, ▪ Dział Historii Kanału Augustowskiego, mieszczący się w Dworku Prądyńskiego, ▪ Muzeum I Pułku Ułanów Krechowickich.
2	Białostoczek	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Regionalne – Ewa i Kazimierz Cywiński.
3	Białowieża	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Przyrodniczo-Leśne BPN, ▪ Zespół Budownictwa Drewnianego Ludności Ruskiej Podlasia – skansen, ▪ Muzeum Sztuk Leśnych – galeria.

Muzea, skanseny i ośrodki twórczości ludowej (c.d.)		
Lp	Miejscowość	Obiekt
4	Białystok	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Podlaskie z działami: archeologii, etnografii i sztuki, ▪ Muzeum Historyczne (Oddział Muzeum Podlaskiego), ▪ Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego (Oddział Muzeum Podlaskiego), ▪ Muzeum Wojska, ▪ Muzeum Miejskie - Galeria im. Ślendrańskich, ▪ Muzeum Techniki.
5	Bielsk Podlaski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum w Bielsku Podlaskim, będące oddziałem Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, ze zbiorami historycznymi i etnograficznymi dotyczącymi regionu, ▪ Muzeum Martyrologii, poświęcone walce i martyrologii mieszkańców powiatu bielsko-podlaskiego w okresie II wojny światowej, ▪ Prywatne Muzeum Etnograficzno - Historyczne.
6	Choroszcz	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Wnętrz Pałacowych w pałacyku Branickich.
7	Ciechanowiec	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka.
8	Cisów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Karola Brzostowskiego.
9	Czarna Białostocka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ekspozycja wyrobów kowali i garncarzy w Domu Kultury.
10	Dąbrowa Białostocka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izba Regionalna.
11	Dobrzyniewo Kościelne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zbiory prywatne Bogusława Antoniuka.
12	Drohiczyn	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Regionalne MGOK.
13	Drozdowo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Przyrody.
14	Grajewo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izba Pamięci Ziemi Grajewskiej.
15	Hajnówka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej, ▪ Galeria Malarstwa i Rzeźby.

16	Janów	▪ Izba Tkactwa Regionalnego (tkactwa dwuosnowowego).
17	Koźliki	▪ Mini-Skansen.
18	Krzywe k. Suwałk	▪ Muzeum Przyrodnicze Wigierskiego Parku Narodowego.
19	Lipsk	▪ Społeczne Muzeum Regionalne, ▪ Izba Pamięci Narodowej.
20	Łomża	▪ Muzeum Północno - Mazowieckie - zbiory etnograficzno-artystyczne, zabytki archeologiczne i numizmatyczne, militaria, materiały do dziejów Łomży, sztuka współczesna, ▪ Galeria Sztuki Współczesnej (Oddział Muzeum Północno - Mazowieckiego).
21	Nowogród nad Narwią	▪ Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika (Oddział Muzeum Północno - Mazowieckiego).
22	Osowiec	▪ Muzeum Twierdzy Osowiec.
23	Osowicze (Jurowce) k. Białegostoku	▪ Białostockie Muzeum Wsi (Oddział Muzeum Podlaskiego).
24	Przełomka	▪ Galeria Wiejska.
25	Puńsk	▪ Społeczne Litewskie Muzeum Etnograficzne z ekspozycją bogatych zbiorów mieszkańca Puńska, emerytowanego nauczyciela Jouzasa Vainy, ▪ Muzeum Historyczne z działami historii Jaćwieży oraz historii prasy i książki litewskiej na Suwalszczyźnie, ▪ Skansen Litewski, ▪ Litewska Izba Regionalna na plebani.
26	Siemiatycze	▪ Muzeum Regionalne z ekspozycją prac miejscowych artystów oraz martyrologiczną izbą pamięci dotyczącą okresu II wojny światowej.
27	Smolniki	▪ Regionalna Izba Etnograficzna.
28	Sokółka	▪ Muzeum Ziemi Sokólskiej Sokólskiego Ośrodka Kultury z działem tatarskim.
29	Suchowola	▪ Izba Pamięci ks. Jerzego Popiełuszki.
30	Supraśl	▪ Filia Muzeum Podlaskiego w Białymstoku – ekspozycja w Pałacu Archimandrytów.
31	Suraż	▪ Muzeum Archeologiczne Władysława i Wiktora Litwińczuków.
32	Suwałki	▪ Muzeum Okręgowe: archeologii, etnografii i sztuki z cenną kolekcją malarstwa polskiego z XIX i I połowy XX wieku, ▪ Muzeum Marii Konopnickiej mieszczące się w jej domu rodzinnym (Oddział Muzeum Okręgowego), ▪ Muzeum Historii i Tradycji Żołnierzy Suwalszczyzny, ▪ Galeria Twórczości Ludowej.
33	Sztabin	▪ Izba Pamięci Narodowej im. hr K. Brzostowskiego.
34	Tykocin	▪ Muzeum Judaistyczne, będące oddziałem Muzeum Podlaskiego w Białymstoku
35	Wizna	▪ Izba Pamięci Narodowej.
36	Zelwa	▪ Regionalna Izba „Dawna Wieś”.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 3. Miejscowości województwa podlaskiego związane ze sławnymi osobami

Miejscowości województwa podlaskiego związane ze sławnymi osobami		
Lp	Miejscowość	Związek ze sławną postacią
1	Augustów	Z miastem związana jest postać projektanta i budowniczego Kanału Augustowskiego, późniejszego bohater powstania listopadowego - Ignacego Prądzyńskiego (1792-1850); w jego drewnianym dworcu mieści się obecnie dział Historii Kanału Augustowskiego należące do Muzeum Ziemi Augustowskiej.
2	Białowieża	Miejsce pobytu i polowań licznych wielkich książąt litewskich, królów polskich i carów rosyjskich.
3	Białystok	W soborze św. Mikołaja spoczywają szczątki Gabriela Zabłudowskiego (1684-1690), świętego prawosławnego, patrona dzieci i młodzieży, urodzonego w niedalekich Zwierkach. Z miastem silnie związana jest postać wybitnego działacza politycznego, mecenasa kultury, hetmana Jana Klemensa Branickiego (1689-1771), twórcy istniejącego do dziś pałacu, w którym mieszkał i zmarł. W Białymstoku urodził się twórca języka esperanto Ludwik Zamenhof (1859 - 1917).
4	Ciechanowiec	Urodził się tu i zmarł ks. Krzysztof Kluk (1739-1796), proboszcz miejscowej parafii, wybitny botanik i prekursor zastosowania nauk przyrodniczych w rolnictwie.
5	Cisów	Miejscowy dwór stanowił siedzibę i ośrodek dóbr, reformatora i filantropa, propagatora nowoczesnego przemysłu i rolnictwa, hrabiego Karola Brzostowskiego (1796-1854); urządzono tu skromne muzeum hrabiego, jego pomnik znajduje się w niedalekim Sztabinie.

6	Dowspuda	W miejscowości zachowały się pozostałości zespołu pałacowego, rezydencji Michała Paca (1780-1835), oficera napoleońskiego reformatora, propagatora nowoczesnego przemysłu i rolnictwa.
7	Drozdowo	W miejscowym dworze Lutosławskich zmarł wybitny działacz polityczny okresu międzywojennego – Roman Dmowski (1864-1939); w tym samym dworze urodził się i spędził dzieciństwo światowej sławy kompozytor Witold Lutosławski (1913-1995).
8	Góra Strękowa	Znajdują się tu ruiny bunkra, w którym zginął bohaterski dowódca odcinka „Wizna” we wrześniu 1939 r. – kapitan Władysław Raginis (1908-1939); w pobliżu przy szosie do Wizny, znajduje się jego symboliczna mogiła.
9	Grabowo	Zespół dworski w dawnym majątku rodu Wagów, z którego pochodzili znani przyrodnicy, wykładowcy kolegium w niedalekim Szczuczynie, Jakub (1800-1872) i Antoni (1799-1890) Wagowie.
10	Jeżewo Stare	Właścicielem miejscowego majątku był i zamieszkiwał go przez wiele lat, znany etnograf Zygmunt Gloger (1845-1910).
11	Kamienna Stara	Koło kościoła znajduje się mogiła Nikodem Sulika, jednego z bohaterskich dowódców polskiego podziemia w czasie II wojny światowej; jego prochy sprowadzono tu w 1993 r. z Anglii.
12	Knyszyn	Znajdował się tu dawniej zamek, będący ulubioną rezydencją króla Zygmunta Augusta (1520-1572), który często tu przebywał, i tu też zmarł.
13	Krasnogruda k. Sejn	W zachowanym miejscowym drewnianym dworku Kunatów w okresie międzywojennym wielokrotnie spędzał wakacje poeta Czesław Miłosz (ur. 1911).
14	Morusy	We wsi zachowała się chata, w której przez wiele lat mieszkał wybitny fotograf przyrody Włodzimierz Puchalski (1909-1979), wykona wiele zdjęć na okolicznych bagnach i rozlewiskach Narwi.
15	Mostowlany	Miejsce urodzenia jednego z najwybitniejszych przywódców powstania styczniowego na Grodzieńszczyźnie, Konstantego Kalinowskiego (1838-1864).
16	Nowogród	Urodził się tu Adam Chętnik (1885-1967), działacz kurpiowski, twórca istniejącego do dziś skansenu.
17	Sejny	Przez wiele lat biskupem sejneńskim był Antoni Baranowski (Antanas Baranauskas; 1835-1902), wybitny poeta litewski, pochowany w podziemiach miejscowego kościoła.
18	Siemiatycze	W mieście zachowały się pozostałości rezydencji Anny Jabłonowskiej (1728-1800), znanej reformatorce i jednej z najbardziej światłych kobiet okresu Oświecenia, uczestniczki konfederacji barskiej.
19	Sokółka	W miejscowej szkole leśnej od 1857 r. pracował Walery Wróblewski (1836-1908), dowódca grodzieńskiego oddziału w czasie powstania styczniowego, jeden z późniejszych przywódców Komuny Paryskiej.
20	Stara Grzybowszczyzna	We wsi urodził się i mieszkał Eliaszk Klimowicz, otoczony kultem za życia, twórca fanatycznej sekty religijnej, mającej w okresie międzywojennym duże wpływy na wschodniej Białostoczyźnie; we wsi zachowała się zbudowana przez niego cerkiew.
21	Suchowola	Znajduje się tu Izba Pamięci ks. Jerzy Popiełuszki (1847-1984), urodzonego w pobliskich Okopach, kapłana środowisk solidarnościowych, zamordowanego przez służbę bezpieczeństwa.
22	Suwałki	Miejsce urodzenia pisarki Marii Konopnickiej (1842-1910), zachował się jej dom rodzinny, gdzie obecnie znajduje się muzeum jej imienia; miejsce urodzenia Alfreda Wierusza-Kowalskiego (1949 – 1915), malarza o międzynarodowej pozycji, przedstawiciela nurtu realistycznego „szkoły monachijskiej”, zachował się tu jego dom rodzinny.
23	Tykocin	Na przełomie XVI i XVII w. miejscowym starostą był sekretarz królewski, wybitny humanista i pisarz epoki Odrodzenia – Łukasz Górnicki (1527-1603). Na tykocińskim zamku zmarł hetman Janusz Radziwiłł (1612-1655). W 1661 r. miejscowe dobra, w uznaniu zasług, zostały ofiarowane wybitnemu wodzowi Stefanowi Czarnieckiemu (1599-1665); na rynku miasteczka znajduje się jego pomnik (XVIII-wieczny), jeden z najstarszych w Polsce świeckich pomników figuralnych.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 4. Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe i odpusty w województwie podlaskim

Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe i odpusty w województwie podlaskim			
Kościół Katolicki			
Lp	Miejscowość	Obiekt	Odpusty
1	Białystok	Sanktuarium Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika z Jego relikwiami.	
		Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Białymstoku	Uroczystość Miłosierdzia Bożego - 1 niedziela po Wielkiej Nocy, tzw. "niedziela przewodnia".
		Sanktuarium Matki Bożej Miłosierdzia - Bazylika Archikatedralna Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny z kopią obrazu Matki Bożej Ostrobramskiej w Wilnie.	Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - 15 sierpnia.
2	Boćki	Z obrazem Św. Antoniego z Padwy.	

3	Domanowo	Z obrazem Matki Bożej.	
4	Drohiczyn	Sanktuarium Św. Antoniego Padewskiego.	
5	Hodyszewo	Sanktuarium Matki Bożej Hodyszewskiej z XVII - wiecznym cudownym obrazem Matki Bożej Pojednania, koronowanym w 1980.	Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - 15 sierpnia.
6	Juchnowiec	Sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin.	Matki Bożej Królowej Rodzin - 02 lipca,
7	Krasnybór	Sanktuarium Maryjne z XVII - wiecznym cudownym obrazem Matki Bożej.	Święto Przemienienia Pańskiego - 6 sierpnia, Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny - Matki Bożej Siewnej - 8 września.
8	Krypno	Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia z XVI - wiecznym cudownym obrazem Matki Bożej.	Święto Przemienienia Pańskiego - 6 sierpnia, Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny - Matki Bożej Siewnej - 8 września.
9	Łomża	Sanktuarium Matki Bożej Pięknej Miłości - Katedra pw. Św. Michała Archanioła z obrazem Matki Bożej.	1 niedziela czerwca (rocznica koronacji obrazu Matki Bożej), Św. Michała Archanioła - 1 niedziela po 20 września, Święto Św. Rocha - 16 sierpnia.
		Sanktuarium Miłosierdzia Bożego.	Uroczystość Miłosierdzia Bożego - 1 niedziela po Wielkiej Nocy, tzw. "niedziela przewodnia".
10	Miłkowice	Z obrazem Św. Rocha	
11	Narew	Z obrazem Matki Bożej.	
12	Niewodnica Kościelna	Sanktuarium Św. Antoniego Padewskiego.	Święto Matki Bożej Szkaplerznej - 16 lipca, Święto Św. Antoniego z Padwy - 13 czerwca.
13	Ostrożany	Sanktuarium Maryjne z cudownym obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem, koronowany w 1987.	Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny - Matki Bożej Siewnej - 8 września.
14	Perlejewo	Z obrazem Przemienienia Pańskiego.	
15	Płonka Kościelna	Sanktuarium Matki Bożej Płonkowskiej - Królowej Młodzieży z obrazem Matki Bożej.	Uroczystość Zesłania Ducha Świętego - 50 dni po Wielkiej Nocy, ostatnia niedziela czerwca (rocznica koronacji obrazu), Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - 15 sierpnia, Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny - Matki Bożej Siewnej - 8 września, Święto Św. Michała Archanioła - ostatnia niedziela września.
16	Różanystok	Sanktuarium Maryjne z cudownym obrazem Matki Bożej, koronowanym w 1981 roku.	Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - 15 sierpnia, Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny - Matki Bożej Siewnej - 8 września.
17	Sejny	Sanktuarium Maryjne pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny z cudowną XV - wieczną figurą Matki Bożej, koronowaną 7 września 1975 roku.	1 niedziela po Święcie Nawiedzenia Św. Elżbiety przez Maryję (31 maja), 1 niedziela po 7 września, 1 niedziela po Święcie Matki Bożej Różańcowej (7 października).
18	Strabla	Z obrazem Matki Bożej.	
19	Studzieniczna k. Augustowa	Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej z obrazem Matki Bożej.	Uroczystość Zesłania Ducha Świętego - 50 dni po Wielkiej Nocy.
20	Święta Woda k. Wasilkowa	Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej z obrazem Matki Bożej, Góra Krzyży, Kalwaria, Grota ze źródłem.	Najbliższa niedziela do Uroczystości Niepokalanego Serca Maryi, Uroczystość Matki Bożej Bolesnej - 15 września.
21	Topczewo	Z obrazem Matki Bożej.	
22	Winna Poświętna	Z obrazem Matki Bożej.	

Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe i odpusty w województwie podlaskim (c.d.)

Kościół Prawosławny			
Lp	Miejscowość	Obiekt	Odpusty
1	Białystok	Sobór katedralny – sanktuarium św. Gabriela Zabłudowskiego z relikwiami świętego.	
2	Bielsk Podlaski	Ośrodek kultu ikony Bogarodzicy w cerkwi Preczytińskiej.	21 września.
3	Drohiczyn		Uroczystość Jordanu w dniu 19 stycznia, połączona ze święceniem wody w Bugu.
4	Grabarka	Cerkiew i żeński klasztor prawosławny na Świętej Górze u stop której bije cudowne źródło, najważniejsze miejsce kultowe polskiego prawosławia.	Święto Spasa 18/19 sierpnia, międzynarodowe spotkania młodzieży prawosławnej (maj).
5	Folwarki Tylwickie (Piatieńka)	Sanktuarium i miejsce pielgrzymkowe, cerkiew, kaplica i cudowne źródło.	10 piątek po święcie Paschy.

6	Knorydy koło Bielska Podlaskiego	Kapliczka i cudowne źródło.	10 piątek po święcie Paschy (Piątek).
7	uroczysko Krynoczka koło Hajnówki	Kaplica i cudowne źródło, miejsce pielgrzymkowe.	Trzeci dzień Paschy, 14 sierpnia i 27 września.
8	Supraśl	Męski klasztor prawosławny, sanktuarium Matki Bożej Supraskiej.	10 sierpnia.
9	Stary Kornin	Sanktuarium Matki Bożej.	7 sierpnia.
10	Tokary - Koterka	Cerkiew i studnia z cudowną wodą.	Dzień Świętej Trójcy.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 5. Najważniejsze ośrodki kultury, sztuki i wytwórczości ludowej według powiatów

Najważniejsze ośrodki kultury, sztuki i wytwórczości ludowej według powiatów			
Lp	Powiat	Miejscowość	Wyszczególnienie
1	Powiat Białostocki - miasto	Białystok.	Zespół pieśni i tańca, kapele ludowe, białoruski zespół śpiewaczy
2	Powiat Augustowski	Lipsk.	Tkactwo, pisankarstwo, zespoły śpiewacze.
3	Powiat Bielski	Bielsk Podlaski.	Kilka zespołów śpiewaczych, chór.
		Knorydy, Krasnowieś, Koźliki, Rajsk, Piliki, Chraboły, Dubiażyn, Orla, Boćki, Bransk.	Zespoły śpiewacze.
		Koszki, Gredele.	Tkactwo, plecionkarstwo.
		Mikłasze, Reduty, Koszele, Parcewo, Dubiażyn, Reduty.	Plecionkarstwo.
		Orla, Dubiażyn.	Zespoły folklorystyczne, plecionkarstwo.
		Pieńki.	Kowalstwo.
4	Powiat Białostocki	Bondary.	Hafciarstwo.
		Czarna Wieś Kościelna.	Garncarstwo, kowalstwo artystyczne, zespół pieśni i tańca.
		Gródek, Ryboły, Klepacze, Kruszewo, Fasty, Koźliki, Koplany, Zalesiany, Łapy Szolajdy, Płonka Kościelna, Łupianka Stara, Uhowo, Pogorzalki, Nowe Aleksandrowo, Tykocin, Żuki, Obrubniki, Ruda, Ogrodniki, Folwarki, Wasilków.	Zespoły śpiewacze, kapele ludowe.
		Kaniuki.	Rzeźbiarstwo, plecionkarstwo.
		Łapczyn, Zameczysk.	Wyrób łyżek drewnianych.
		Michałowo.	Garncarstwo, rzeźbiarstwo, malarstwo, zespół pieśni i tańca.
5	Powiat Grajewski	Grajewo, Szczuczyn.	Zespół pieśni i tańca, zespół śpiewaczy.
6	Powiat Hajnowski	Czeremcha, Wolka Terechowska, Dasze, Dobrowoda, Narewka, Lewkowo, Kuraszewo, Tyniewiczze, Czyże, Zbucz, Orzeszkowo, Czyże, Kleszczele.	Zespoły śpiewacze.
		Grabowiec, Jelonka, Reduty k. Kleszczel.	Wyrób pamiątek ze słomy i gałęzi brzozy.
		Hajnówka.	Zespół pieśni i tańca, chór.
7	Powiat Kolneński	Kolno, Turośl.	Zespół pieśni i tańca, zespoły śpiewacze.

Najważniejsze ośrodki kultury, sztuki i wytwórczości ludowej według powiatów (c.d.)			
Lp	Powiat	Miejscowość	Wyszczególnienie
8	Powiat Łomżyński	Nowogród.	Zespół folklorystyczny i kapela ludowa.
9	Powiat Moniecki	Krypno, Góra, Zastocze, Długoleka, Knyszyn, Kalinówka, Jaświły.	Zespoły śpiewacze.
10	Powiat Sejneński	Grudziewszczyzna.	Ozdoby ze słomy, palmy wielkanocne, ozdoby sufitowe i choinkowe, rzeźbiarstwo.
		Dalny Las, Studziany Las, Strzelcowizna, Kurzyny.	Rzeźbiarstwo.

		Karolin.	Malarstwo ludowe.
		Kompocie, Krejwiany, Nowinniki, Ogórki, Pelele, Przystawańce, Szlinokiemie, Widugiery, Wołyńce, Wojtakiemie, Wiłkopedzie.	Litewskie zespołyśpiewacze.
		Puńsk.	Litewskie zespoły pieśni i tańca, tkactwo, hafciarstwo.
		Sejny.	Zespoły pieśni i tańca, kowalstwo.
		Żagary.	Tkactwo.
11	Powiat Siemiatycki	Mielnik, Siemiatycze, Drohiczyn, Dziadkowice, Nurzec. Ogrodniki nad Bugiem.	Zespół śpiewaczy. Plecionkarstwo, wyrób miotel.
12	Powiat Sokółski	Janów, Wasilówka, Marchelowka, Nowokolno, Trofimówka.	Tkactwo, dywany dwuosnowowe.
13	Powiat Suwalski	Becejły.	Tkactwo.
		Osinki, Suwałki.	Rzeźbiarstwo.
		Raczki, Przerośl, Szypliszki, Wiżajny, Rutka Tartak.	Zespół śpiewaczy, kapela ludowa.
		Suwałki, Filipów.	Zespół pieśni i tańca, zespół śpiewaczy.
		Zusno.	Teatr ludowy "3/4 Zusno".

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 6. Najważniejsze imprezy kulturalne województwa podlaskiego

Lp	Najważniejsze imprezy kulturalne województwa podlaskiego
1	Wojewódzkie Spotkania Zespołów Kolędniczych (Hajnówka)- styczeń.
2	Ogólnopolski rajd Narciarski „Wędróki Północy” (Suwalszczyzna, Puszcza Romincka) styczeń/luty.
3	Wojewódzki Przegląd Teatrów Wiejskich i Obrzędowych (Łomża) - luty.
4	Festiwal Litewskich Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych (Sejny) - luty.
5	Ogólnopolski Festiwal „Piosenka Białoruska” (Białystok) – luty.
6	Łąpski Tydzień Teatru (Łapy) - marzec.
7	Białostocka Wiosna Muzyczna (Białystok) - marzec.
8	Podlaski Festiwal Pieśni Sakralnej (Łapy), - kwiecień.
9	Pieśń Wielkopostna w Tradycji Ludowej (Czarna Białostocka) - kwiecień.
10	Ekumeniczne Spotkania z Pisanką (Narew) - kwiecień.
11	Środkowo-Europejskie Forum Kultury (Sejny – Wigry) - kwiecień.
12	Jarmark Wielkanocny (Białystok) - kwiecień.
13	Środkowoeuropejskie Forum Kultury (Sejny) - maj.
14	Regionalny Przegląd Kapel, Śpiewaków i Gawędziarzy Ludowych (Zbójna) - maj.
15	Dni Sztuki Współczesnej (Białystok) - maj.
16	Ogólnopolskie Prezentacje Zespołów Obrzędowych (Gródek)- maj.
17	Moniuszkowski Festiwal Podlasia (Białystok) - maj.
18	Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej (Hajnówka) – maj.
19	Ogólnopolski Festiwal Piosenki Szkolnej i Harcerskiej (Suwałki) – maj.
20	Święto Wiosny – przegląd wesnianek i pisanek (Czeremcha) – maj.
21	Festyn Archeologiczny (Szwajcaria) - czerwiec.
22	Międzynarodowy Festiwal Teatru w Walizce (Łomża) - czerwiec.
23	Międzynarodowy Festiwal Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych „Satelit” (Sejny) – czerwiec.
24	Spotkania z Naturą i Sztuką “Uroczynsko” (Supraśl) – czerwiec.
25	Święto Kultury Białoruskiej (Białystok) – czerwiec.
26	Ogólnopolskie Dni Truskawki (Korycin) – czerwiec.
27	Saskrydis – zlot amatorskich zespołów artystycznych (Burbiszki nad jeziorem Gaładuś) – czerwiec.
28	Regionalne Targi Ekoturystyczne (Suchowola) – czerwiec.
29	Spotkania Folkowe z Wiejskiego Podwórza (Czeremcha) - czerwiec.
30	Sobótki (Uhowo) - 23 czerwca.
31	Prezentacje Kultury Polskich Kresów (Siemiatycze) - czerwiec.
32	Międzynarodowy Turniej Szachowy Dzieci i Młodzieży (Suwałki) - czerwiec.
Lp	Najważniejsze imprezy kulturalne województwa podlaskiego (c.d.)
33	Międzynarodowy Festiwal Rock-Folk-Blues „Wiosło Jaćwinga” - czerwiec.
34	Janines – Litewska Noc Świętojańska – 23 czerwca.
35	Ogólnopolski Wielodyscyplinowy Rajd po Wigierskim Parku Narodowym - czerwiec.
36	Międzynarodowy Festiwal Teatrów Dzieci i Młodzieży (Suwałki) - czerwiec.
37	Orient Sokółski (Sokółka) – co 3 lata.
38	Na Iwana na Kupała – Ukrainie Kupała (Dubicze) - lipiec.
39	Noc Kupały - Białoruskie Kupalle (Białowieża) – lipiec.

40	Festiwal Litewskich Teatrów Stodolanych (Puńsk) – lipiec.
41	Dni Kultury Kurpiowskiej (Nowogród) - lipiec.
42	Polsko-Ukraińskie Spotkania Muzyczne (Narew, Czeremcha) - lipiec.
43	Festiwal Piosenki Białoruskiej i Polskiej (Białystok, Grodno) - lipiec.
44	Międzynarodowe Recitale Chóralne „Hora Cantavi” (Suwałki) - lipiec.
45	Ogólnopolskie Prezentacje Mniejszości Narodowych (Mielnik) - sierpień.
46	Międzynarodowy Plener Rzeźby w Granicie (Maćkowa Ruda) - sierpień.
47	Festiwal Celtycki (Dowspuda) – sierpień.
48	W Poszukiwaniu i Przekazywaniu Folkloru (Ciechanowiec) - sierpień.
49	Festiwal Muzyki Szantowej „Szanty Kałuża” (Suwałki – Wigry) - sierpień.
50	Jarmark Dominikański (Choroszcz) - sierpień.
51	Regionalne Spotkania Zespołów Scenicznych OSP (Turośń Kościelna) – wrzesień co 2 lata.
52	Białostockie Spotkania Folkowe (Białystok) - wrzesień.
53	Międzynarodowy Festiwal Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych (Siemiatycze) – lato.
54	Camera Pro Minoritate (Sejny) – październik.
55	Jesienne Nastroje (Łapy) – listopad.
56	Jesień z Bluesem (Białystok) – listopad.
57	Festiwal Kultury Ukraińskiej na Podlasiu (Bielsk Podlaski - Białystok) – październik.
58	Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich (skansen w Ciechanowcu) – grudzień.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 7. Główne walory i atrakcje turystyczne województwa podlaskiego według kategorii

Główne walory i atrakcje turystyczne województwa podlaskiego według kategorii			
Lp	Region, miejscowość, obiekt	Główne walory i atrakcje turystyczne	Kategoria
1	Białystok	Węzeł komunikacyjny o znaczeniu międzynarodowym, dobrze rozwinięta baza noclegowa, w tym o wysokim standardzie, cenny zespół pałacu Branickich z parkiem regularnym.	I
2	Puszcza Białowieska, Białowiecki Park Narodowy	Ostatnia na niżu Europejskim puszcza zachowana w stanie naturalnym, ostoja żubra, stanowiska licznych rzadkich gatunków roślin i zwierząt, cenne muzeum przyrodnicze.	I
3	Bagna Biebrzańskie, Biebrzański Park Narodowy	Jedna z ostatnich w Europie szerokich dolin rzecznych z rozległymi torfowiskami zachowanymi w stanie naturalnym, jedna z największych na kontynencie ostoi ptaków, stanowiska licznych rzadkich gatunków zwierząt i roślin.	I
4	Jezioro Wigry, Wigierski Park Narodowy	Jedno z najpiękniejszych jezior w Polsce, piękne krajobrazy, ośrodki turystyki pobytowej i wodnej, stanowiska licznych rzadkich gatunków flory i fauny, cenny zespół klasztorny w Wigrach.	I
5	Suwalski Park Krajobrazowy	Unikalne w skali europejskiej nagromadzenia różnorodnych oryginalnych form rzeźby polodowcowej, piękne krajobrazy i liczne punkty widokowe, najgłębsze w Polsce jezioro Hańcza, zespół archeologiczny w Szurpiałach.	I
6	Kanał Augustowski	Oryginalny zabytek hydrotechniki, z zachowanymi dawnymi urządzeniami, pięknie wkomponowany w krajobraz, możliwości uprawiania różnych form turystyki wodnej, perspektywa utworzenia międzynarodowego szlaku wodnego.	I
7	Tykocin	Znakomicie zachowany układ urbanistyczny i zespół zabudowy małego miasteczka podlaskiego, cenny kościół oraz dzielnica żydowska z jedną z najstarszych w kraju synagogą i interesującym muzeum judaistycznym.	I
8	Grabarka	Najświętsze miejsce polskiego prawosławia z cerkwią i klasztorem, miejsce uroczystości religijnych, ośrodek pielgrzymkowy o znaczeniu międzynarodowym.	I
9	Augustów	Ośrodek turystyki wczasowej i wodnej o znaczeniu krajowym, piękne położenie wśród lasów i jezior, liczne obiekty bazy noclegowej, uzdrowisko.	II
10	Narwiański Park Narodowy	zachowany w stanie naturalnym środkowy odcinek doliny Narwi z licznymi rozgałęzieniami, wielka ostoja ptactwa wodnego i błotnego	II
11	Puszcza Augustowska	Jeden z największych w kraju kompleksów leśnych z licznymi jeziorami i bagnami, wielka ostoja zwierzyny.	II
12	Nowogród nad Narwią	Skansen Kurpiowski.	II
13	Ciechanowiec	Muzeum Rolnictwa i Skansen.	II

Główne walory i atrakcje turystyczne województwa podlaskiego według kategorii (c.d.)			
Lp	Region, miejscowość, obiekt	Główne walory i atrakcje turystyczne	Kategoria

14	Kruszyniany i Bohoniki	Główne miejscowości „Szlaku Tatarskiego”, zamieszkane częściowo przez Tatarów, z meczetami i cmentarzami tatarskimi.	II
15	Puńsk	Ośrodek kultury i folkloru polskich Litwinów, kilka niewielkich muzeów i skansen, liczne imprezy folklorystyczne.	II
16	Sejny	Zabytkowy układ urbanistyczny, cenny kościół i klasztor, ośrodek „Pogranicze”.	II
17	Drohiczyn	Miejscowość letniskowa, cenny zespół zabytków malowniczo położony na skarpie nad Bugiem, barwne uroczystości Jordanu.	II
18	Supraśl	Miejscowość letniskowa położona wśród lasów puszczy Knyszyńskiej, cenny zespół klasztoru Bazylianów z odbudowaną ostatnio gotycką cerkwią obronną.	II
19	Puszcza Knyszyńska, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej	Cenny kompleks leśny, liczne rezerваты przyrody, cel turystyki świątecznej i weekendowej mieszkańców Białegostoku.	II
20	Łomża	Lokalny węzeł komunikacyjny, zespół zabytków centralnej części miasta, baza noclegowa.	III
21	Suwałki	Lokalny węzeł komunikacyjny, zespół zabytków centralnej części miasta, baza noclegowa.	III
22	Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi	Przełomowa dolina Narwi, stanowiska rzadkich gatunków roślin i zwierząt, muzeum przyrodnicze w Drozdowie.	III
23	Choroszcz	Pałacyk Branickich z Muzeum Wnętrz, duży park.	III
24	Strabla	Cenny zespół pałacowy i kościoł.	III
25	Rudka	Cenny zespół pałacowy i kościoł.	III
26	Siemiatycze	Cenny zespół kościoła i klasztoru.	III
27	Szczuczyn	Zabytkowy układ urbanistyczny i zespół klasztoru.	III
28	Suraż	Duże grodzisko nad Narwią, Muzeum Archeologiczne.	III
29	Wsie w dolinie Świsłoczy	Unikalny zespół drewnianej zabudowy wsi białoruskich.	III
30	Mielnik	Wieś letniskowa nad Bugiem, grodzisko.	III
31	Krynki	Oryginalny zabytkowy układ urbanistyczny, duży cmentarz żydowski.	III
32	Zalew Siemianówka	Rejon turystyki letniskowej i wodnej.	III
33	Różanystok	Zespół klasztoru, regionalny ośrodek pielgrzymkowy.	III
34	Studzieniczna	Kościół i kaplica, regionalny ośrodek pielgrzymkowy.	III
35	Osowicze	Białostockie Muzeum Wsi.	III
36	Hajnówka	Oryginalna cerkiew, Muzeum Kultury Białoruskiej.	III
37	Jezioro Rajgrodzkie	Rejon turystyki wypoczynkowej i wodnej.	III
38	Giby	Ośrodek turystyki wypoczynkowej na skraju Puszczy Augustowskiej.	III
39	Osowiec	Twierdza nad Biebrzą, punkt startowy do wycieczek na teren Biebrzańskiego Parku Narodowego.	III

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 8. Wykaz znakowanych szlaków turystycznych województwa podlaskiego
(stan na 30 XI 2000 r.)

Wykaz znakowanych szlaków turystycznych województwa podlaskiego (stan na 30 XI 2000 r.)					
Lp	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Kolor szlaków	Długość szlaku (w km)	Rejon turystyczny
1	Brak nazwy	Suwałki (os. Północ) - Filipów	Żółty	31,4	Północna Suwalszczyzna
2		Prudziszki - Dziadówek	Czerwony	25	
3		Suwałki - Rutka-Tartak	Zielony	47,4	
4		Prudziszki - Smolniki	Niebieski	39	
5		Krzywe - Żytkiejmy (częściowo poza Województwem podlaskim)	Żółty	61,3	
6		Dziadówek - Sześciwłoki	Czarny	2	
7		Mierkinie - Czarne	Zielony	24,8	
8		Mierkinie - Stara Hańcza	Czarny	1,6	
9		Malesowizna - Czajewszczyzna	Żółty	10	
10		Błaskowizna - Łopuchowo	Czarny	4	
11		Wodziłki - Góra Zamkowa	Czarny	3,5	
12		Gulbieniszki - Wizajny	Czarny	20,2	
13		Stary Folwark - Szwajcaria	Czarny	19,5	
14		Szypliszki - Postawełek	Czarny	6,6	
15		Sadzawki - Wizajny	Zielony	33,2	
16		Dworczysko - Ogrodniki	Czarny	8,5	

(c.d.) Wykaz znakowanych szlaków turystycznych województwa podlaskiego (stan na 30 XI 2000 r.)

Lp	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Kolor szlaków	Długość szlaku (w km)	Rejon turystyczny		
17	Brak nazwy	Suwałki - Danowskie	Niebieski	38,8	Południowa Suwalszczyzna		
18		Płociczno PKP - Płociczno	Czarny	2,6			
19		Krzywe - Leszczewo - Krzywe (szlak okrężny)	Zielony	7,2			
20	Im. A. Lityńskiego	Krzywe - Stary Folwark	Czerwony	6,9			
21	Im. A. Patli	Stary Folwark - Stary Folwark (Okrężny wokół Wigier)	Zielony	44,9			
22	Brak nazwy	Uroczysko Węzał - Sejny	Niebieski	34,9			
23		Wysoki Most - Wysoki Most (okrężny)	Czerwony	13			
24		Wysoki Most - Dziewiętnasty Kilometr	Czarny	2,7			
25		Krusznik - Danowskie	Czerwony	8,5			
26		Augustów - Pluskiejmy (częściowo poza Województwem podlaskim)	Niebieski	80,6			
27		Augustów - Mikaszówka	Żółty	61,9			
28		Augustów - Mikaszówka	Zielony	39,4			
29		Augustów - Mikaszówka	Niebieski	55			
30		Danowskie - Sucha Rzeczka	Czarny	19,7			
31		Augustów - Borzymy	Żółty	33			
32		Aleksiejówka - Zelwa	Czarny	9			
33		Sobolewo I - kładka przez Hańczę	Czarny	1,5			
34		Sobolewo II - kładka przez Hańczę	Czarny	1,7			
35		Brak nazwy	Jastrzębna PKP - Gołdap (częściowo poza Województwem podlaskim)	Czerwony		203,7	Suwalszczyzna
36		Brak nazwy	Augustów - Lipsk	Zielony		78,3	Dolina Biebrzy
37			Lipsk - Wizna	Niebieski	128,4		
38	Grobla Honeczarowska		Zielony	6,2			
39	Gugny - Barwik		Czerwony	13,5			
40	Goniądz - Wizna		Żółty	61,5			
41	Goniądz - Ruda		Czerwony	28,8			
42	Rajgród - Leśniczówka Grzędy		Czerwony	27			
43	Tama - Uroczysko Grzędy		Żółty	11,1			
44	Czerwone Bagno (okrężny)		Czerwony	19			
45	Czerwone Bagno (okrężny)		Zielony	8,5			
46	Czerwone Bagno (okrężny)		Niebieski	8			
47	Czerwone Bagno		Czarny	1			
48	Czerwone Bagno		Czarny	2			
49	Trzcianne - Gugny - Trzcianne		Żółty	20,5			
50	Kumiałka - Biebrza	Janów - Suchowola	Zielony	66	Rejon Puszczy Knyszyńskiej		
51	Pamięci Narodowej	Okrężny wokół Białegostoku	Czerwony	48,5			
52	Świętej Wody	Białystok (Dziesięciny) - Supraśl	Niebieski	27,5			
53	Supraski	Czarna Białostocka - Supraśl	Żółty	16			
54	Królowej Bony	Tykocin - Kopna Góra	Niebieski	75,5			
55	Wzgórz Świętojańskich	Sokole - Supraśl	Czerwony	27			
56	Puszczański	Czarna Białostocka - Janów	Czerwony	30			
57	Skrajem Puszczy Knyszyńskiej	Wierobie - Sobolewo	Żółty	56			
58	Narewka - Waliły Stacja	Narewka - Waliły Stacja	Zielony	67			
59	Borami Dorzecza Supraśli	Grabówka - Kopna Góra	Zielony	35			
60	Dawnego Pogranicza	Knyszyn - Sokółka	Żółty	55			
61	im. W. Sławińskiego	Czarna Białostocka - Jurowce	Zielony	23			
62	Napoleoński	Krynki - Żednia	Niebieski	33			
63	Śladami Powstania Styczniowego	Sokółka - Waliły-Stacja	Czerwony	49		Rejon Puszczy Knyszyńskiej	
64	Tatarski Duży	Kruszyniany - Sokółka	Zielony	57			
65	Tatarski Mały	Kruszyniany - Waliły-Stacja	Niebieski	19			

66	im. W. Puchalskiego	Łapy Osse - Jezewo Stare	Czerwony	36	Dolina Narwi
67	im. Z. Glogera	Białystok (Starosielce) - Jezewo Stare	Zielony	47	
68	Kolejarzy	Łapy Osse - Suraz	Zielony	24	

(c.d.) Wykaz znakowanych szlaków turystycznych województwa podlaskiego (stan na 30 XI 2000 r.)

Lp	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Kolor szlaków	Długość szlaku (w km)	Rejon turystyczny
69	Nadnarwiański	Białystok - Pańki	Żółty	35	Dolina Narwi
70	Włókniarzy	Strabla - Fasty	Niebieski	63,5	
71	im. Ł. Górnickiego	Tykocin - Laskowiec	Żółty	20	
72	Brak nazwy	Wizna - Morgowniki	Niebieski	52	Puszcza Białowieża
73		Miastkowo - Gać	Zielony	52	
74		Białowieża - osada Zwierzyniec	Niebieski	17	
75		Hajnówka - Białowieża	Zielony	25	
76	Miejscami Pamięci Narodowej	Okrężny wokół Białowieży	Czerwony	14	
77	Brak nazwy	Droga Sinicka - Droga Jagiellońska	Czarny	5	
78		Białowieża - Narewka	Żółty	21	
79		Narewka - Hajnówka	Czerwony	22	
80		Białowieża - Topiło	Żółty	19	
81		Białowieża - Siemianówka	Niebieski	40	
82		Droga Jagiellońska - miejsce obozowania powstańców z 1864 r.	Czarny	1,5	
83		Droga Olemburska - Przewłoka	Czarny	3,5	
84		Składnica - Uroczysko Cupryki (wieża widokowa)	Czarny	2	
85		Okrężny wokół rezerwatu "Głuszec"	Czerwony	10,5	
86	Wilczy Szlak	Masiewo I - Jelonka	Zielony	17,5	Nadbużańskie Podlasie
87	Śladami Powstania Styczniowego	Hajnówka - Orzeszkowo - Hajnówka	Niebieski	31	
88	Bunkrów	Wólka Nadbużna - Mielnik	Niebieski	23	
89	Doliną Moszczoniej	Oleandry - Nurzec Stacja	Zielony	22	
90	Kupiecki	Niemirów - Osnówka	Żółty	86	
91	Nadbużański	Tonkiele - Turna Mała	Czerwony	27,5	
92	Powstania Styczniowego	Okrężny wokół Siemiatycz	Czerwony	24	
93	Nadbużańskim Traktem	Ciechanowiec - Podgórze-Gazdy (częściowo poza woj. podlaskim)	Zielony	67,2	Czerwony Bór
94	Brak nazwy	Giełczyn - Szumowo	Czerwony	29,8	
95		Giełczyn - Wygoda	Niebieski	13,4	
96	Szlakami prawosławnych świątyń	Białystok (Dojlidy) - Michałowo	Żółty	164	Inne rejony
97	Kurpiowski	Morgowniki - Wincenta (częściowo poza woj. podlaskim)	Czerwony	67	
98	Brak nazwy	Dębni - Dłużewo	Żółty	25	
99		Nowa Ruda	Czarny	1,5	

Szlaki rowerowe

Lp	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Kolor szlaków	Długość szlaku (w km)	Rejon turystyczny
1	Brak nazwy	Białystok - Czarna Białostocka	niebieski	52	Rejon Puszczy Knyszyńskiej
2		Czarna Białostocka - Janów	czerwony	40	
3		Janów - Korycin	zielony	24	
4		Korycin - Suchowola	niebieski	69	
5		Jałówka - Królowy Most	żółty	68	
6		Królowy Most - Jałówka	czerwony	73	
7		Białystok - Kruszewo	zielony	19	
8	Obwodnica Rowerowa NPN	Okrężny wokół NPN	czerwony	90	Dolina Narwi
9	Brak nazwy	Rajgród - Grzędy	żółty	19,5	Dolina Biebrzy

Źródło: Dane oddziałów PTTK z województwa podlaskiego.

Tabela 9. Wykaz kajakowych szlaków turystycznych województwa podlaskiego

(stan na 30 XI 2000 r.)

Wykaz kajakowych szlaków turystycznych województwa podlaskiego (stan na 30 XI 2000 r.)				
Lp	Nazwa	Przebieg	Długość (ogółem)	w województwie podlaskim
1	Łażna Struga - Elk	Czerwony Dwór - ujście Kanału Rudzkiego do Biebrzy	104,8	28,5
2	Pisa	Jez. Roś - ujście Pisy do Narwi	80,4	50,4
3	Rospuda	Czarne - jez. Necko	74,0	74,0
4	Blizna	Jez. Blizno - ujście Blizny do Rospudy	18,0	18,0
5	Czarna Hańcza i Kanał Augustowski	Gawrych Ruda - ujście Kanału Augustowskiego i Netty do Biebrzy	136,5	136,5
6	Biebrza	Most drogowy na trasie Bieniowce-Chorożowce - ujście Biebrzy do Narwi	152,5	152,5
7	Supraśl	Gródek - Wasilków	62,0	62,0
8	Słoja	Talkowszczyzna - ujście Słoi do Supraśli	18,5	18,5
9	Sokołda	Leśniczówka Straż - ujście Sokołdy do Supraśli	28,5	28,5
10	Płoska	Królowy Most - ujście Płoski do Supraśli	9,0	9,0
11	Narew	Zapora w Rybakach - Most w Zegrzu	415,3	286,3
12	Narewka	Most drogowy koło wsi Gruszki - ujście Narewki do Narwi	21,5	21,5
13	Bug	Niemirów - ujście Bugu do Jez. Zegrzyńskiego	223,2	90,7

Źródło: Na podstawie M. Śleszyński, Polska Północno - wschodnia. Przewodnik kajakowy, Agencja TD, Białystok 1996.

Tabela 10. Obiekty noclegowe turystyki w latach 1995, 1998-1999

(stan na 31 VII)

Obiekty noclegowe turystyki w latach 1995, 1998-1999 (stan na 31 VII)											
Lp	Nazwa	Obiekty w latach			Miejsca noclegowe w latach					Pokoje w latach	
		1995	1998	1999	Ogółem			W tym całoroczne		5809	5641
					1995	1998	1999	1998	1999		
OGÓŁEM		227	326	307	17635	18648	18284	7923	7755	5809	5641
W tym:											
1	Hotele	18	19	22	1238	1850	2022	1850	1988	904	956
2	Motele	4	4	5	142	177	182	177	182	75	86
3	Pensjonaty	1	3	3	16	73	161	52	111	28	59
4	Domy wycieczkowe	13	15	11	846	1025	890	981	890	459	385
5	Schroniska	-	1	2	-	44	58	-	14	15	20
6	Schroniska młodzieżowe	30	27	27	871	886	971	146	138	100	104
7	Ośrodki wczasowe	44	40	40	4465	3858	3928	615	886	1419	1468
8	Ośrodki kolonijne	4	3	2	788	738	289	450	-	162	74
9	Ośrodki szkoleniowo - wypoczynkowe	17	14	14	1871	1637	1601	843	848	546	530
10	Domy pracy twórczej	1	1	1	80	100	113	100	113	55	48
11	Zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych	19	30	29	1011	1752	1549	121	141	708	673
12	Campingi	3	2	1	198	110	16	-	-	53	-
13	Pola biwakowe	16	23	23	3630	3160	3220	-	-	-	-
14	Obiekty wypoczynku sob. - niedz. i świątecznego	3	3	3	79	88	92	-	-	34	34

15	Pokoje gościnne - kwatery prywatne	30	79	64	1152	1720	1758	1494	1349	694	674
16	Kwatery agroturystyczne	-	44	42	-	375	364	43	56	168	158
17	Zakłady uzdrowiskowe	-	1	1	-	182	182	182	182	66	66
18	Inne obiekty wykorzystywane dla turystyki	24	17	17	1248	873	888	869	857	323	306

Źródło: Dane GUS oraz Urzędu Statystycznego w Białymstoku.

Tabela 11. Obiekty noclegowe turystyki w województwie podlaskim i ich wykorzystanie według powiatów w latach 1995, 1998-1999

Obiekty noclegowe turystyki w województwie podlaskim i ich wykorzystanie według powiatów w latach 1995, 1998-1999															
Lp	Wyszczególnienie	Obiekty a)			Miejsca noclegowe a)						Korzystający z noclegów (w tys.) b)			Udzielone noclegi (w tys.) b)	
					Ogółem			W tym całoroczne							
		1995	1998	1999	1995	1998	1999	1995	1998	1999	1995	1998	1999	1998	1999
W o j e w ó d z t w o		227	326	307	17635	18648	18284	5718	7923	7755	305,8	395,6	332,1	1029,0	913,7
W tym POWIATY ZIEMSKIE															
1	Augustowski	45	51	52	5757	4899	5490	511	825	839	29,5	64,8	68,1	246,1	224,7
2	Białostocki	21	24	23	1831	1971	1927	915	1266	1333	63,0	53,7	47,1	154,7	165,4
3	Bielski	8	8	8	395	360	351	155	138	121	5,7	8,6	7,9	16,5	21,3
4	Grajewski	18	27	22	1927	2009	1423	397	463	395	11,9	15,0	10,5	91,6	68,0
5	Hajnowski	16	25	26	868	1132	1154	514	640	672	26,4	27,7	22,8	59,0	55,5
6	Kolneński	3	3	4	101	98	164	54	60	62	0,9	4,4	1,8	13,0	6,5
7	Łomżyński	14	19	17	681	778	760	178	339	327	12,6	14,2	13,4	41,8	37,6
8	Moniecki	4	7	6	129	196	185	79	136	124	3,7	3,9	2,7	6,7	5,5
9	Sejneński	14	22	25	1328	1167	1011	144	168	213	5,5	8,0	9,6	39,3	30,7
10	Siemiatycki	15	13	13	609	626	623	132	132	97	5,1	3,9	4,5	21,5	29,1
11	Sokółski	3	5	5	117	148	164	84	88	120	5,9	3,0	2,5	8,6	5,4
12	Suwalski	24	52	51	1115	1472	1453	284	342	346	8,0	10,2	15,1	46,5	54,5
13	Wysokomazowiecki	5	6	7	260	284	288	176	206	210	1,9	2,8	2,8	13,3	10,9
14	Zambrowski	1	3	4	40	70	88	40	70	88	0,9	2,7	2,8	12,1	11,0
W tym POWIATY GRODZKIE															
15	Białystok	22	47	28	1550	2554	2272	1401	2447	2164	96,3	138,5	80,4	201,9	129,5
16	Łomża	7	7	7	344	287	267	293	236	237	16,3	10,1	10,3	21,1	18,8
17	Suwałki	7	7	9	583	597	664	361	367	407	12,2	24,1	29,8	35,3	39,3

a) stan w dniu 31 VII 2000 r., b) w okresie I – IX 2000 r.

Źródło: Dane GUS oraz Urzędu Statystycznego w Białymstoku.

Tabela 12. Wykorzystanie obiektów noclegowych turystyki w latach 1995, 1998-1999

Wykorzystanie obiektów noclegowych turystyki w latach 1995, 1998-1999											
Lp	Wyszczególnienie	Korzystający z noclegów					Udzielone noclegi				
		Ogółem			W tym turyści zagraniczni		Ogółem			W tym turyści zagraniczni	
		1995	1998	1999 a)	1998	1999 a)	1995	1998	1999 a)	1998	1999 a)

O G Ó Ł E M		384585	475992	332143	154068	77236	930847	1181773	913686	221082	123682
W tym											
1	Hotele	97417	142806	97793	39933	26235	-	229999	159941	59978	42691
2	Motele	8619	13812	10816	3319	2465	-	16086	11099	3697	2639
3	Pensjonaty	97	989	1338	49	103	-	6401	11647	356	456
4	Domy wycieczkowe	42517	61085	30843	23234	9955	71656	100320	52087	34498	16093
5	Schroniska	-	695	1157	251	498	-	2409	2817	383	656
6	Schroniska młodzieżowe	11716	12514	9430	599	356	23895	24073	21538	1570	915
7	Ośrodki wczasowe	22027	26362	25400	423	421	224782	220643	254599	4141	6706
8	Ośrodki kolonijne	2429	2790	389	76	80	46867	75901	6377	1276	1680
Wykorzystanie obiektów noclegowych turystyki według rodzajów w latach 1995, 1998-1999 (c.d.)											
Lp	Wyszczególnienie	Korzystający z noclegów					Udzielone noclegi				
		Ogółem			W tym turyści zagraniczni		Ogółem			W tym turyści zagraniczni	
		1995	1998	1999 a)	1998	1999 a)	1995	1998	1999 a)	1998	1999 a)
9	Ośrodki szkoleniowo - wypoczynkowe	20882	35598	24804	1762	1023	121037	113064	94661	2411	2461
10	Domy pracy twórczej	1403	2223	1800	291	249	4543	6721	6275	1014	863
11	Zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych	22496	19721	20368	1006	838	54174	69217	65614	1839	1056
12	Campingi	1221	1194	300	679	100	5776	11278	300	1035	160
13	Pola biwakowe	9412	24409	30369	768	1157	119931	45524	45526	1445	1983
14	Obiekty wypoczynku sobotnio - niedzielnego i świątecznego	624	661	649	-	-	3071	5592	3401	-	-
15	Pokoje gościnne - kwatery prywatne	94977	99595	58432	70541	30531	140988	149046	96106	91902	40712
16	Kwatery agroturystyczne	-	1040	1275	206	278	-	8227	11205	750	934
17	Zakłady uzdrowiskowe	-	3912	2846	11	2	-	52906	35743	90	33
18	Inne obiekty wykorzystywane dla turystyki	48748	26586	14134	10920	2945	114127	44366	34750	14697	3644

a) w okresie I - IX.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Urzędu Statystycznego w Białymstoku.

Tabela 13. Osobowy ruch graniczny w województwie podlaskim w 1999 r.

Osobowy ruch graniczny w województwie podlaskim w 1999 roku												
Lp	Przejścia graniczne	Rodzaj przejścia granicznego	Przekroczenia granicy (w tys. osób)					Liczba samochodów osobowych i autobusów (w tys. osób)				
			Ogółem	Obywatele polscy		Cudzoziemcy		Ogółem	Obywatele polscy		Cudzoziemcy	
				Z Polski	Do Polski	Do Polski	Z Polski		Z Polski	Do Polski	Do Polski	Z Polski
O G Ó Ł E M			6598	253	244	3247	2854	1482,6	67,2	65,3	690,1	660
W tym												
Z Białorusią			3519	106	107	1763	1543	876,4	34,2	33,1	409,0	400,1
1	Połowce	Drogowe	552	28	24	244	256	271,7	18,6	17,7	117,8	117,6
2	Czeremcha	Kolejowe	46	7	10	24	5	-	-	-	-	-
3	Bobrowniki	Drogowe	83	13	18	31	21	-	-	-	-	-
4	Kuźnica Białostocka	Drogowe	2370	31	29	1193	1117	604,7	15,6	15,4	291,2	282,5
5	Kuźnica Białostocka	Kolejowe	468	27	26	271	144	-	-	-	-	-
Z Litwą			3079	147	137	1484	1311	606,2	33,0	32,2	281,1	259,9

6	Ogrodniki	Drogowe	1152	92	87	488	485	298,0	21,5	21,2	121,8	133,5
7	Trakisзки	Kolejowe	21	3	3	7	8	-	-	-	-	-
8	Budzisko	Drogowe	1906	52	47	989	818	308,2	11,5	11,0	159,3	126,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Urzędu Statystycznego w Białymstoku.

Tabela 14. Wykaz biur podróży działających na obszarze województwa podlaskiego według zakresu prowadzonej działalności i lokalizacji

Wykaz biur podróży działających na obszarze województwa podlaskiego według zakresu prowadzonej działalności i lokalizacji			
Lp	Nazwa podmiotu gospodarczego świadczącego usługi turystyczne	Zakres prowadzonej działalności	Zakres terytorialny
1	Agencja Gospodarcza AS w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
2	AGENCJA TURYSTYCZNA Henryk Kolańczyk w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
Wykaz biur podróży działających na obszarze województwa podlaskiego według zakresu prowadzonej działalności i lokalizacji (c.d.)			
Lp	Nazwa podmiotu gospodarczego świadczącego usługi turystyczne	Zakres prowadzonej działalności	Zakres terytorialny
3	Agencja Turystyczna KOSMOS w Białymstoku	Organizator turystyki.	Kraje europejskie.
4	Agencja Turystyczna NOWATOR s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
5	Agencja Turystyczno-Usługowa GROMA-TOUR w Suwałkach	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
6	Agencja turystyczno-Wydawnicza BIEBRZA w Dąbrowie Białostockiej	Organizator turystyki.	Polska.
7	Agencja Turystyki Niekonwencjonalnej Dariusz Anuszkiewicz w Szurpiłach gm. Jeleniewo	Organizator turystyki.	Polska.
8	Agencja Usług Turystycznych BALTICA TRAVEL w Łomży	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
9	Agencja Usług Turystycznych i Ubezpieczeniowych Jerzy Firdych w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
10	Agencja Usług Turystycznych IMPERIA w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
11	ALMATUR – BIAŁYSTOK w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
12	ANTOINETTE-TURRIMPEX w Suwałkach	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
13	BIACOMEX S.A. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
14	BIACON S. A. w Kuźnicy Białostockiej	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
15	Białostockie przedsiębiorstwo Usług Socjalnych Budownictwa	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
16	BIEBRZA EKO-TRAVEL w Goniądzu	Organizator turystyki.	Polska.
17	BIRD SERVICE w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
18	Biuro Podróży ŚWIATOWID w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
19	Biuro Podróży ALBICJA w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
20	Biuro Podróży CLASIC TRAVEL AGENCY w Białymstoku	Organizator turystyki.	Kraje europejskie.
21	Biuro Podróży DOROTA-TRAVEL w Suwałkach	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
22	Biuro Podróży GAMA w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
23	Biuro Podróży i Turystyki – Drewulska Janina w Siemiatyczach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska.
24	BIURO PODRÓŻY I TURYSTYKI s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
25	Biuro Podróży JOANNA w Łomży	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
26	BIURO PODRÓŻY Lic. ORBIS TRAVEL w Łomży	Organizator turystyki.	Polska.
27	Biuro Podróży NOWATOR Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
28	Biuro Podróży RAINBOW TOURS BIAŁYSTOK Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.

29	Biuro Podróży SIGMA s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
30	Biuro Podróży SKATUR w Łomży	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
31	Biuro Podróży TOMI TOURIST w Łomży	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
32	Biuro Podróży TRAVEL BIATRA Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
33	Biuro Polowań FORESTOUR w Grądach Woniecko	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
34	Biuro Turystyczne WIGRY Sp. z o. o. w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
35	Biuro Turystyczne ANTARES w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
36	Biuro Turystyczne EL-ZA w Łomży	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
37	Biuro Turystyczne ESPERANTOTUR w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
38	Biuro Turystyczne GILDA Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
39	Biuro Turystyczne JACWING w Suwałkach	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
40	Biuro Turystyczne OMEGA TRAVEL s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
Wykaz biur podróży działających na obszarze województwa podlaskiego według zakresu prowadzonej działalności i lokalizacji (c.d.)			
Lp	Nazwa podmiotu gospodarczego świadczącego usługi turystyczne	Zakres prowadzonej działalności	Zakres terytorialny
41	Biuro Turystyczne SIROCCO s. c. w Augustowie	Organizator turystyki.	Polska.
42	Biuro Turystyczne TRANS-SPORT w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
43	Biuro Turystyczne TRAVEL Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
44	Biuro Turystyki AGRO-UNIVERSAL w Suwałkach	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
45	Biuro Turystyki Aktywnej NES-TUR w Hajnówce	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
46	Biuro Turystyki Alternatywnej EKO-TUR w Supraślu	Organizator turystyki.	Polska.
47	Biuro Turystyki B. Skiepmo w Białowieży	Organizator turystyki.	Polska.
48	Biuro Turystyki Czynnej KAJAK w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
49	Biuro Turystyki GULIWIER s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
50	Biuro Turystyki Przyrodniczej Piotr Orzechowski w Hajnówce	Organizator turystyki.	Polska.
51	Biuro Turystyki Szkolnej BUMERANG s. c. w Bielsku Podlaskim	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
52	Biuro Turystyki Zagranicznej BIALTUR Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
53	Biuro Usług Turystycznych DYLIŻANS w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
54	Biuro Usług Turystycznych ELLA-TUR w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
55	Biuro Usług Turystycznych ŻAK-TOURIST Sp. z o. o. w Augustowie	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
56	CENTRUM PROMOCJI SUWALSZCZYZNY w Suwałkach	Pośrednik turystyczny.	Polska.
57	Cristal Sp. z o. o. CRISTAL TRAWEL w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
58	EUROBIKE POLEN s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
59	Europejska Spółka Turystyki Ekologicznej i Kulturalnej SETEK-TUR Sp. z o. o. w Białowieży	Organizator turystyki.	Kraje europejskie.
60	HAMAK-TUR w Hajnówce	Organizator turystyki.	Polska.
61	HOLIDAY TRAVEL s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
62	KAYLON w Łapach	Organizator turystyki.	Polska.
63	NATURE EXPLORER s. c. w Goniądzu	Organizator turystyki.	Polska.
64	NATURE TRAVEL s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
65	PODRÓŻNICZEK Organizator Turystyki Przyrodniczej w Łomży	Organizator turystyki.	Polska.

66	POLSKIE BIURO PODRÓŻY Lic. ORBIS w Suwałkach	Organizator turystyki.	Polska.
67	Polskie Biuro Podróży ORBIS LICENCJA w Augustowie	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny..	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
68	Polsko-Amerykańskie Biuro Podróży EWA TRAVEL SERVICE INC. Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
69	PPHU biuro Podróży OCEAN w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
70	Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo-Handlowe w Augustowie	Organizator turystyki.	Polska.
71	Przedsiębiorstwo Turystyczne SZOT w Augustowie	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
72	Przedsiębiorstwo Usługowe LIDIA Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
73	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe ROYAL s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
74	PT-K ALBICJA Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
75	PTT Biuro Podróży RAMIS-BORT w Białymstoku	Organizator turystyki.	Kraje europejskie.
76	PTTK O/ SUWAŁKI w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska.
77	PTTK O/AUGUSTÓW	Organizator turystyki.	Polska.
78	PTTK O/HAJNÓWKA	Organizator turystyki.	Polska.
79	PTTK O/ŁOMŻA	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
80	PTTK Oddział im. Z. Glogera w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
Wykaz biur podróży działających na obszarze województwa podlaskiego według zakresu prowadzonej działalności i lokalizacji (c.d.)			
Lp	Nazwa podmiotu gospodarczego świadczącego usługi turystyczne	Zakres prowadzonej działalności	Zakres terytorialny
81	PTTK Zarząd Oddziału im. J. J. Karpińskiego w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
82	PTTK Zarząd Oddziału w Bielsku Podlaskim	Organizator turystyki.	Polska.
83	PTTL Regionalny Oddział w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
84	PUH EUREKA s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
85	PUH INVEST-NORD s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
86	PUH PIAST w Bielsku Podlaskim	Organizator turystyki.	Kraje europejskie.
87	PUHP JUNIOR s. c. w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
88	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska.
89	SBL - Company Sp. z o. o. w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
90	Siemiatyckie Biuro Turystyki i Zakwaterowania	Organizator turystyki.	Polska.
91	SPÓŁDZIELNIA USŁUG SOCJALNYCH w Białymstoku	Organizator turystyki.	Polska, kraje europejskie.
92	Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
93	TAIS Sp. z o. o. w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie, kraje pozaeuropejskie.
94	Turystyczna Agencja Usługowa TAU w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
95	Turystyka Szkolna NOVUM w Czarnej Białostockiej	Organizator turystyki.	Polska.
96	Usługi Turystyczne GUIDE w Białymstoku	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
97	Usługi Turystyczne ZOBI-TOUR s. c. w Bargłowie Kościelnym	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.
98	ZPH KNIEJA Sp. z o. o. w Suwałkach	Organizator turystyki, Pośrednik turystyczny.	Polska, kraje europejskie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Urzędzie Wojewódzkim.

Tabela 15. Punkty informacji turystycznej województwa podlaskiego

Lp	Miejscowości	Punkty informacji turystycznej
1	Augustów	„Necko” -52 Wypożyczalnia Sprzętu Wodnego, spływy kajakowe, usługi motorowodne, loty spadochronowe za motorówką, tel/fax. 644-56-39 0603-378-903.
2		Centrum Informacji Turystycznej, 16-300 Augustów, ul. 3 Maja 31, tel. /fax. (087) 643-28-83.
3		CIT, 16-300 Augustów, ul. Rynek Z. Augusta 43, tel/fax. 643-31-18.
4		Gondole 12-os. Netta, Necko - "WODNIK", 16-300 Augustów, ul. Portowa 1, tel. 643-40-93, 0606 997 625.
5		Klub Żeglarski „August”, tel. 643-20-21.
6		MOSiR, tel. 643-37-91.
7		Ośrodek Żeglarstwa PTTK, tel. 643-38-50.
8		Spływy kajakowe "SZOT", 16-300 Augustów, ul. Konwaliowa 2, tel. 644-67-58.
9		Wypożyczalnia sprzętu wodnego, 16-300 Augustów, ul. Chreptowicza 3/39, tel. 644-56-39.
10		Żegluga Augustowska Port, 16-300 Augustów, ul. 29 Listopada 7, tel. 643-21-52, 643-28-81.
11	Bałowieża	Białowieckiego Parku Narodowego, 17-230 Białowieża, Park Pałacowy 5, tel. 681-23-06, fax. 681-23-23.
12		Biuro Turystyczne "Teo-Eko", 17-230 Białowieża, Park Dyrekcyjny 13, tel. 681-23-11.
13		Biuro Turystyczne "Zielony Dom", 17-230 Białowieża, ul. Tropinka 57, tel. 681-27-14.
14		Biuro Turystyki "Guliwer", tel./fax 681-23-66.
15		Biuro Turystyki Alternatywnej "Zimorodek", 17-230 Białowieża, ul. Gen. Waszkiewicza 2, tel./fax 681-26-09.
16		Biuro Usług Turystycznych PTTK, 17-230 Białowieża, ul. Kolejowa 17, tel. 681-22-95, fax. 681 -26-24 Dyrekcja.
17		Nadleśnictwo Białowieża, 17-230 Białowieża, Wojciechówka 4, tel./fax 681-24-10.
Lp	Miejscowości	Punkty Informacji Turystycznej (c.d.)
18	Białystok	Klub Jeździecki, 15-601 Białystok PGR Ignatki, tel. 663-29-94.
19		Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 15-900 Białystok, ul. Borsucza 2, tel. 732-89-53.
20		Punkt Informacji Turystycznej, 15-432 Białystok, ul. Sienkiewicza 3, tel. 653-79-50.
21	Bielsk Podlaski	Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 17-100 Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 46, tel. 730-28 91, 730-60-47.
		PTTK Zarząd Oddziału, 17-100 Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 52, tel. (085) 730-30-24.
22	Choroszcz	Centrum Informacji Turystycznej i Kulturalnej, 16-070 Choroszcz, ul. Sienkiewicza 29, tel/fax. (085) 719-14-31.
		Urząd Miasta i Gminy, 16-070 Choroszcz, ul. Dominikańska 2, tel. 719-10-12, 719-13-14.
23	Czarna Białostocka	Biuro Promocji Miasta i Gminy, 16-020 Czarna Białostocka, ul. Towarowa 9, tel. (085) 710-22-81.
24	Drohiczyn	Informacja Turystyczna Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury, 17-312 Drohiczyn, ul. Kraszewskiego 13, tel. (085) 655-70-69.
25	Goniądz	Urząd Miasta, 19-110 Goniądz, ul. 11-go Listopada, tel./fax. (086) 272-00-43.
		Usługi Przewodniczek, tel. 0604-304-221, 272-97-32.
26	Hajnówka	Nadleśnictwo, 17-200 Hajnówka, ul. Warszawska 114, tel./fax. 683-24-60.
		Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 17-200 Hajnówka, ul. Lipowa 20, tel. 682-20-10.
		Park Pałacowy, 17-200 Hajnówka, ul. Kolejowa 17, tel. 681-22-95.
		PTTK Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego, 17-200 Hajnówka, ul. 3 maja 37, tel. (085) 682-27-85.
27	Krynki	Urząd Gminy, 16-120 Krynki, ul. Garbarska 16, tel. (085) 722-85-50.
28	Lipsk	Informacja Turystyczna, tel. 642-35-86.
		Urząd Miasta i Gminy, 16-315 Lipsk, ul. Kościelna 3, tel. (087) 642-30-33, fax. 642-30-21.
29	Łapy	Ośrodek Informacji o Narwiańskim Parku, 18-100 Łapy, ul. Sikorskiego 18, tel. (085) 715-63-03.
		Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi, 18-100 Łapy, ul. Sikorskiego 24, tel. 715-26-47.
30	Łomża	Informacja o zwiedzaniu fortów w Piątnicy, 18-400 Łomża, ul. Nowogrodzka 157, tel. 216-34-08.
		PTTK Zarząd Oddziału, 18-400 Łomża, ul. Wojska Polskiego 1, tel. (086) 216-47-18.
31	Mońki	Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 19-100 Mońki, ul. Wyzwolenia 22, tel. (085) 716- 23-01.

32	Rutka Tartak	Urząd Gminy, 16-405 Rutka Tartak, ul. Szkolna 22, tel. (087) 568-72-57.
33	Sejny	Serwis Agroturystyki, 16-500 Sejny, ul. Piłsudskiego 28, tel/fax. (087) 516-34-00.
		Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Sejn i Sejneńszczyzny „Ziemia Sejneńska”, 16-500 Sejny, ul. Piłsudskiego 28, tel/fax. (087) 516-34-00.
34	Siemiatycze	Ośrodek Doradztwa Rolniczego, ul. 11 Listopada 49c, tel. 655-64-54.
		Urząd Gminy, 17-300 Siemiatycze, ul. Kościuszki 35, tel./fax 655-29-11.
		Varia, 17-300 Siemiatycze, ul. Grodzieńska 33, tel. (085) 655-53-49 (rejsy Bugiem komfortową barką).
35	Sokółka	Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 16-100 Sokółka, ul. Jana Pawła II 3 tel. 711-24-49.
		Podlaskie Stowarzyszenie Agroturystyczne, 16-100 Sokółka, kol. Kuryły 3, tel./fax. 711-20-49, e-mail: agro@rsi.com.pl .
		Urząd Miejski, 16-100 Sokółka, Plac Kościuszki 1, tel. (085) 711-09-00.
36	Supraśl	Arboretum w Kopnej Górze - Sokłoda, tel. 718-31-73.
		Nadleśnictwo Supraśl, 16-030 Supraśl, ul. Podsupraśl 8, tel. 718-31-35, 718-31-70.
		Ośrodek Jeździecki "Sprząśła", tel. 718-30-17.
		Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, 16-030 Supraśl, ul. Konarskiego 14, tel 718-37-85.
		Punkt Muzealny w Pałacu Archimandrytów, tel. 718-35-06.
		Ritowisko - Suraż k./Supraśla, 16-030 Supraśl, tel. kom. 090-265-428.
		Urząd Miasta i Gminy, 16-030 Supraśl, ul. Piłsudskiego 58, tel. (085) 718-31-65.
37	Suraż	Urząd Miasta i Gminy, 18-105 Suraż, ul. 11 Listopada 49, tel. (085) 650-31-84.
37	Suwałki	Biuro Agroturystyki Suwalskiej Izby Rolniczo - Turystycznej, 16-400 Suwałki, ul. Kościuszki 71, tel./fax. (087) 566-54-94, tel. 566-58-72.
		Centrum Promocji Suwalszczyzny, 16-400 Suwałki, ul. Kościuszki 120, tel./fax. 565-11-22.
		Polski Związek Łowiecki Biuro Polowań „Knieja”, 16-400 Suwałki, ul. 1 Maja 25, tel. 566-57-24.
		Polski Związek Wędkarski, 16-400 Suwałki, ul. M. Konopnickiej 7, tel. 566-40-05.

Lp	Miejscowości	Punkty Informacji Turystycznej (c.d.)
37	Suwałki (c.d.)	Suwalska Izba Rolniczo - Turystyczna, 16-400 Suwałki, ul. Kościuszki 45, tel./fax. (087) 566-54-94, 566-58-72, http://www.suwalki-turystyka.info.pl , e-mail: sirtska@polbox.com .
		Suwalskie Centrum Informacji „Mewa”, 16-400 Suwałki, ul. Kościuszki 55, tel./fax. 566-69-69, http://www.it.mazury.pl , www.itpoland.com , e-mail: mewa@mewa.mazury.pl .
		Szkoła Jazdy Konnej Huryn Stanisław, Płociczno Tartak.
		Wyciąg narciarski, Smolniki, tel. 0602-881-776.
		Wypożyczalnia Nart Śladowych, tel. kom. 0602-744-456.
38	Turośń Kościelna	Urząd Gminy, 18-106 Turośń Kościelna, ul. Białostocka 5, tel. 650-52-86.
39	Wasilków	Miejski Ośrodek Animacji Kultury, Turystyki, Sportu i Rekreacji, 16-010 Wasilków, ul. Białostocka 7, tel. (085) 718-52-03 (33), fax. 718-57-00.

Opracowanie własne na podstawie materiałów udostępnionych przez punkt informacji turystycznej mieszczący się w Białymstoku, ul. Sienkiewicza 3.

Tabela 16. Wykaz przedmiotów nauczania na kierunku - Turystyka i rekreacja

Lp	Kategoria przedmiotów	Nazwa przedmiotu
1	Przedmioty ogólne	Filozofia.
2		Psychologia.
3		Socjologia.
4		Historia kultury i sztuki.
5		Języki obce: angielski, niemiecki, rosyjski.
6		Matematyka.

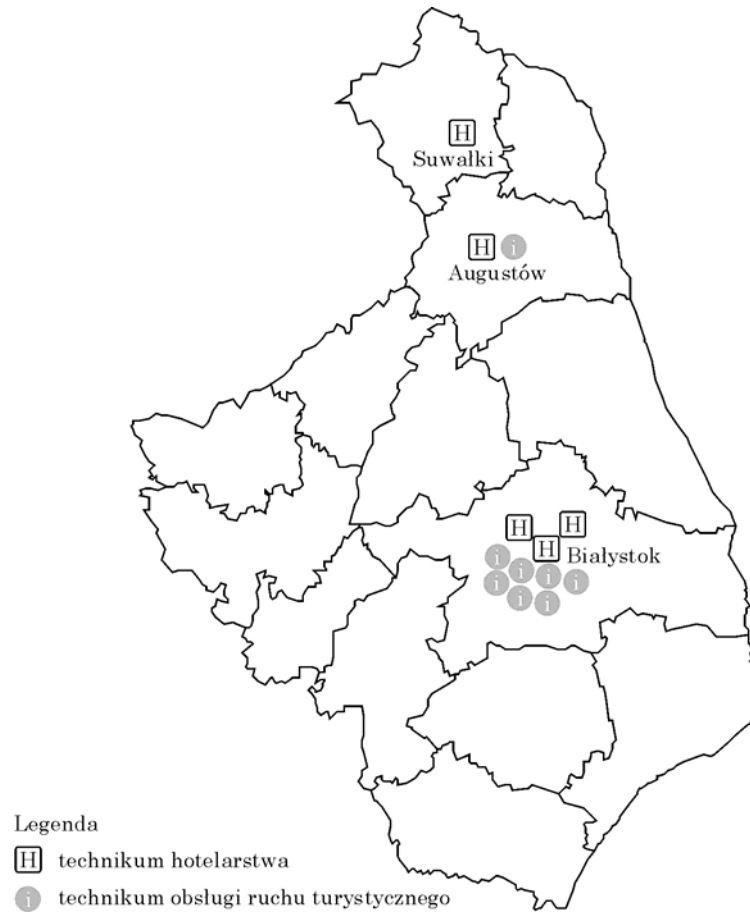
7	Przedmioty podstawowe	Ekonomia.	
8		Organizacja i zarządzanie.	
9		Podstawy marketingu.	
10		Finanse przedsiębiorstw i podstawy rachunkowości.	
11		Podstawy informatyki.	
12		Podstawy statystyki.	
13		Fizjologia pracy i wypoczynku.	
14		Pedagogika czasu wolnego.	
15		Wychowanie zdrowotne i promocja zdrowia.	
16		Ekologia.	
17		Negocjacje.	
18		Korespondencja handlowa.	
19		Logistyka.	
20		Gospodarka przestrzenna.	
21		Klimatologia.	
22		Zarządzanie bezpieczeństwem i higiena pracy.	
23		Podstawy nauk o środowisku.	
24		Przedmioty kierunkowe	Geografia turystyczna.
25			Krajoznawstwo.
26			Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne.
27			Podstawy turystyki.
28			Teoria i metodyka rekreacji.
29			Ekonomika turystyki i rekreacji.
30	Marketing usług turystycznych i rekreacyjnych.		

Lp	Kategoria przedmiotów	Nazwa przedmiotu (c.d.)
31	Przedmioty kierunkowe (c.d.)	Informatyka w turystyce i rekreacji.
32		Prawo w turystyce i rekreacji.
33		Metodyka i techniki obsługi ruchu turystycznego.
34		Zajęcia praktyczne – ćwiczenia terenowe, praktyki zawodowe.
35		Obozy, rekreacja ruchowa, turystyka kwalifikowana.
36		Usprawnienia ruchowe.
37		Przedmioty zawodowe - specjalnościowe
38	Użytkowanie, ochrona i kształtowanie środowiska.	
39	Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych.	
40	Podstawy anatomii i fizjologii człowieka.	
41	Rekreacja w ekosystemach.	
42	Kształtowanie krajobrazu.	
43	Agroturystyka.	
44	Współczesny rynek turystyczny.	
45	Zarządzanie przedsiębiorstwem turystycznym.	

Zródło: Opracowanie własne zamieszczone w dokumentacji wniosku o uruchomienie kierunku studiów *Turystyka i rekreacja* o specjalności Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych w Politechnice Białostockiej.

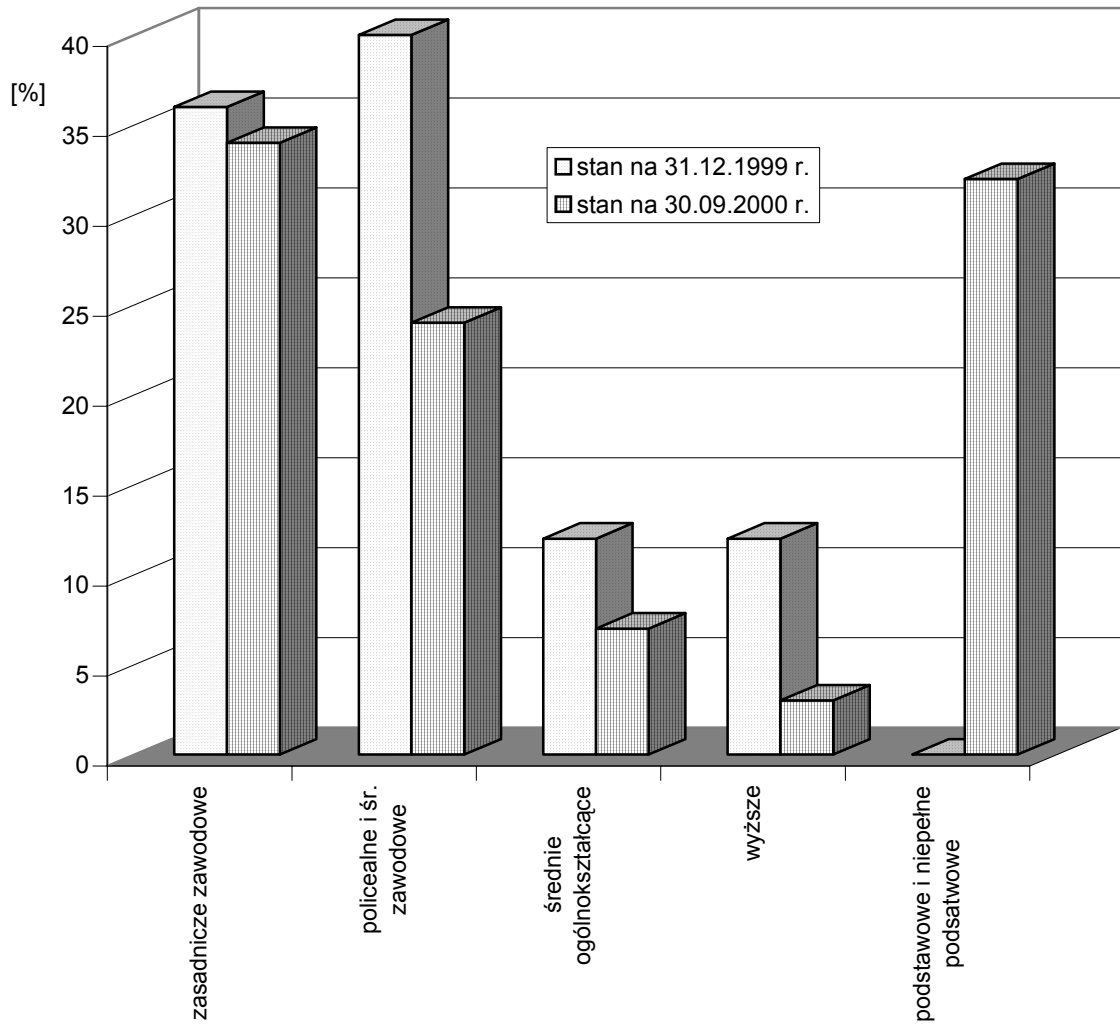
Ryciny

Rycina 1. Lokalizacja szkół hotelarsko-turystycznych na poziomie wykształcenia średniego

Rycina 2. Bezrobotni absolwenci według poziomu wykształcenia

Rycina 2. Bezrobotni absolwenci według poziomu wykształcenia [%]

Źródło: „Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 1999 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy, Białystok - marzec 2000, oraz „Podlaski rynek pracy”, Wojewódzki Urząd Pracy, Białystok – październik 2000.

Wybrane zadania wdrożeniowe

Wdrożenie koncepcji kompleksowej sieci szlaków turystycznych województwa podlaskiego

Matryca zadań					
Nazwa zadania	Cel, numer zadania, rezultaty i efekty	Wskaźniki	Źródło informacji	Założenia i zagrożenia	
Wdrożenie koncepcji kompleksowej sieci szlaków turystycznych województwa podlaskiego	Cel szerszy	Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki, kultury fizycznej i sportu.	- Liczba i długość szlaków turystycznych, - Długość szlaków na jednostkę powierzchni [km/ha].	- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, - Samorząd gminny, - Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, - Dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych samorząd turystyczny.	Racjonalne wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego w dużej mierze zależy od wdrożenia koncepcji kompleksowej sieci szlaków turystycznych. Przyczyni się ona również do rozwoju turystyki poprzez zwiększenie atrakcyjności szlaków i ruchu turystycznego. Brak realizacji tej koncepcji może spowodować m.in. degradację walorów przyrodniczych.
	Cel bezpośredni	1 ^o Weryfikacja istniejących szlaków turystycznych pod względem ich użyteczności, 2 ^o Zróżnicowanie szlaków turystycznych pod względem form turystyki, 3 ^o Hierarchizacja systemu szlaków i powiązanie w kompleksową sieć, 4 ^o Wyposażenie szlaków turystycznych w infrastrukturę informacyjną, sanitarną, rekreacyjną.	- Długość szlaków pieszych, - Długość szlaków i ścieżek rowerowych, - Liczba ścieżek edukacyjnych, - Liczba i długość szlaków konnych, - Liczba i ranga przekwalifikowanych szlaków, - Liczba szlaków wyposażonych w infrastrukturę sanitarną, - liczba punktów informacji na szlakach.	- PTTK, - Samorząd gminny, - Zarządy dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych, - Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, - Dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych.	Wdrożenie koncepcji kompleksowej sieci szlaków turystycznych spowoduje efektywniejsze wykorzystanie szlaków, skanalizuje ruch turystyczny i umożliwi przemieszczanie się turystów po całym województwie podlaskim. Brak takiego systemu powoduje dezorganizację ruchu turystycznego, problemy finansowe z utrzymaniem szlaków i wyposażeniem ich w podstawową infrastrukturę.
	Rezultaty i efekty	Wdrożenie kompleksowej sieci szlaków turystycznych pozwoli na kierowanie ruchem turystycznym. Reorganizacja sieci szlaków pod względem ich użyteczności przyczyni się do racjonalnego ich wykorzystania. Efektem wdrożenia systemu będzie powiązanie szlakami dotąd słabo wykorzystywanych rejonów recepcji turystycznej oraz rozszerzenie ruchu turystycznego na inne niezagospodarowane obszary. Wpłyne również na rozwój kwalifikowanych form turystyki: pieszej, rowerowej, kajakowej, konnej. Zwiększy atrakcyjność szlaków poprzez ich zagospodarowanie.	- Wzrost turystyki pieszej o 50%, - Wzrost turystyki rowerowej o 200%, - Wzrost turystyki kajakowej o 30%, - Wzrost turystyki konnej o 150% - Podniesienie rangi 25% istniejących szlaków lokalnych do rangi szlaków regionalnych	- Urząd statystyczny, Biura turystyczne, - PTTK, - PTSM, - Dyrekcje Parków Narodowych i Krajobrazowych.	Kompleksowa sieć szlaków spowoduje likwidację szlaków pieszych mało wykorzystywanych, zwiększenie liczby i długości szlaków pieszych, rowerowych, konnych, ścieżek dydaktycznych. Nadanie większej rangi szlakom spowoduje większe zainteresowanie i napływ turystów spoza województwa. Zagrożeniem może być tymczasowa dezorganizacja istniejącej sieci szlaków. Wzrost ruchu turystycznego na szlakach pozbawionych infrastruktury może spowodować degradację walorów turystycznych oraz pogorszyć warunki wypoczynku.

Wdrożenie programu aktywizacji agroturystyki w rejonach o najcenniejszym krajobrazie kulturowym

Matryca zadań					
Nazwa zadania	Cel, numer zadania, rezultaty i efekty	Wskaźniki	Źródło informacji	Założenia i zagrożenia	
Wdrożenie programu aktywizacji agroturystyki w rejonach o najcenniejszym krajobrazie kulturowym	Cel szerszy	Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki, kultury fizycznej i sportu.	- Liczba zrealizowanych inwestycji w sektorze agroturystyki w rejonach o najcenniejszym krajobrazie kulturowym.	- Samorząd terytorialny, - Samorząd turystyczny, - Stowarzyszenia agroturystyczne.	Wdrożenie programu aktywizacji agroturystyki umożliwi przyspieszenie rozwoju gospodarczego i społecznego województwa przy racjonalnym wykorzystaniu jego walorów przyrodniczych, a w szczególności doprowadzi do stworzenia silnego sektora usług turystycznych. Zaniedbanie realizacji powyższego programu może doprowadzić do zahamowania rozwoju turystyki i zniweczenia szans na dynamiczny rozwój województwa.
	Cel bezpośredni	1 ⁰ Rozwój wiodących form turystyki, 2 ⁰ Zwiększenie ruchu turystycznego i dochodów z turystyki w województwie, 3 ⁰ Wykorzystanie tradycyjnego budownictwa wiejskiego dla potrzeb turystyki.	- Liczba turystów odwiedzających województwo, - Stopień wykorzystania bazy agroturystycznej województwa, - Dochody uzyskane w sektorze agroturystyki, - Liczba rolników świadczących usługi agroturystyczne.	- Samorząd terytorialny, - Samorząd turystyczny, - Stowarzyszenia agroturystyczne, - Urząd Statystyczny.	Rozwój agroturystyki, jako jednej z wiodących form turystyki pozwoli na ugruntowanie pozytywnego wizerunku województwa, w tym harmonijnej koegzystencji człowieka i natury. Rezygnacja z tak ukierunkowanego rozwoju turystyki spowodować może utratę dotychczasowego wizerunku oraz spadek zainteresowania regionem wśród turystów z zewnątrz. Wzrost ilości turystów odwiedzających województwo wpłynie na ożywienie koniunktury gospodarczej regionu, zwiększenie podmiotów gospodarczych i ludności oraz ograniczenie bezrobocia. Zahamowanie tendencji wzrostowych w ruchu turystycznym, a tym bardziej jego spadek przyczynić się może do powstania głębokiego kryzysu ekonomicznego i ogólnego pogorszenia warunków życia. Wykorzystanie drewnianych domów wiejskich będzie formą czynnej ochrony zabytków budownictwa wiejskiego. Niewykorzystanie tych zasobów doprowadzić może do ich bezpowrotnego zaniku i w rezultacie zubożenia kulturowego regionu.
	Rezultaty i efekty	Wdrożenie programu aktywizacji agroturystyki umożliwi zagospodarowanie i ocalenie przed zniszczeniem, wielu cennych obiektów tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Nowopowstałe obiekty noclegowe, gastronomiczne, rozrywkowe oraz kultury, zwiększą pojemność turystyczną województwa, w wpłynie na zwiększenie ruchu turystycznego i dochodów z turystyki.	- Adaptacja 30% obiektów tradycyjnego budownictwa wiejskiego na potrzeby agroturystyki, - 35% wzrost liczby rolników świadczących usługi agroturystyczne, - Wzrost o 50% liczby miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych.	- Samorząd terytorialny, - Samorząd turystyczny, - Stowarzyszenia agroturystyczne, - Urząd Statystyczny.	Odpowiednio zaprojektowane, przygotowane i umiejętnie przeprowadzone poszczególne działania wdrożeniowe w zakresie programu aktywizacji agroturystyki pozwolą na jej właściwy rozwój, pobudzenie wzrostu ruchu turystycznego i zwiększenie znaczenia turystyki w gospodarce województwa, jak również przyczynią się do racjonalnego wykorzystania dla potrzeb turystyki zasobów kulturowych, w szczególności tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Błędnie, nieprofesjonalnie przygotowane i wdrażane inwestycje spowodują marnotrawienie funduszy oraz zasobów ludzkich i rzeczowych przy braku osiągnięcia celów.

Stworzenie standardowego markowego produktu turystycznego

Nazwa zadania	Cel, numer zadania, rezultaty i efekty	Wskaźniki	Źródło informacji	Założenia i zagrożenia	
Stworzenie standardowego markowego produktu turystycznego	Cel szerszy	Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki, kultury fizycznej i sportu.	- Liczba obszarów chronionych i zajmowana powierzchnia, - Liczba imprez kulturalnych i ich ranga, - Stan i ilość obiektów zabytkowych.	Ośrodki kultury, Samorząd gminny, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych.	Walory przyrodnicze i kulturowe województwa stanowią podstawę dla stworzenia markowego produktu turystycznego. Brak opracowania i wdrożenia takiego produktu obniża potencjał turystyczny województwa.
	Cel bezpośredni	1° Zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności oferty turystycznej województwa, 2° Opracowanie kompleksowej, zróżnicowanej oferty turystycznej województwa z wiodącymi produktami markowymi, 3° Eksponowanie największych atrakcji turystycznych i tworzenie nowych.	- Zwiększenie liczby rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych, - Wzrost liczby ofert turystycznych z wiodącymi produktami markowymi, - Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, - Liczba organizowanych imprez kulturalnych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym.	- Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, - Dyrekcje parków Narodowych i Krajobrazowych, - Biura turystyczne, - Podlaski Konserwator Przyrody, - Podlaski Konserwator Zabytków, - Ośrodki kultury.	Stworzenie standardowego markowego produktu turystycznego spowoduje zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności oferty turystycznej województwa. Brak markowych produktów turystycznych czyni województwo podlaskie mało atrakcyjnym dla turystyki.
	Rezultaty i efekty	Zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności oferty turystycznej spowoduje zwiększenie ruchu turystycznego. Wzrośnie poziom świadczonych usług, standard obiektów noclegowych i żywieniowych. Poprawi się stan zabytków i środowiska przyrodniczego.	- Wzrost ruchu turystycznego o 20%, - Wzrost liczby obiektów żywieniowych z kuchnią regionalną i żywnością proekologiczną o 50%.	- Urząd Statystyczny, - Samorząd gminy, - Biura turystyczne, - Obiekty żywieniowe.	Zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej województwa spowoduje jej większą konkurencyjność na rynku. Stworzenie markowych produktów turystycznych podniesie poziom usług turystycznych. Promocja największych atrakcji turystycznych spowoduje wzrost ruchu turystycznego. Brak tych czynników spowoduje stagnację w gospodarce turystycznej województwa.

Stworzenie kompleksowej bazy danych o walorach i zagospodarowaniu turystycznym

Nazwa zadania	Cel, numer zadania, rezultaty i efekty	Wskaźniki	Źródło informacji	Założenia i zagrożenia	
Stworzenie kompleksowej bazy danych o walorach i zagospodarowaniu	Cel szerszy	Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki, kultury fizycznej i sportu.	Zakres i liczba cech środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz elementów zagospodarowania turystycznego znajdująca się w turystycznej bazie danych.	- Samorząd gminny, - Samorząd turystyczny, - Inne organizacje przyrodnicze i turystyczne.	Stworzenie kompleksowej bazy danych o walorach i zagospodarowaniu turystycznym umożliwi poznanie potencjału turystycznego województwa. Brak usystematyzowanej i pełnej wiedzy o własnych walorach turystycznych utrudnia, a w niektórych przypadkach nawet hamuje rozwój turystyki w województwie.

	Cel bezpośredni	<p>1⁰ Rozwój systemu informacji i promocji turystycznej,</p> <p>2⁰ Stworzenie korzystnych warunków dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości,</p> <p>3⁰ Gromadzenie, analizowanie i upowszechnianie informacji na temat walorów turystycznych.</p>	<p>- Liczba prezentacji na krajowych i zagranicznych targach oraz wystawach turystycznych,</p> <p>- Liczba podmiotów branży turystycznej i około-turystycznej korzystających z gromadzonej informacji,</p> <p>- Liczba materiałów promocyjnych wydawanych w ciągu roku (informatory, katalogi, foldery, mapy).</p>	<p>- Samorząd wojewódzki,</p> <p>- Urząd Marszałkowski województwa podlaskiego,</p> <p>- Samorząd turystyczny,</p> <p>- Urząd Statystyczny.</p>	<p>Zbieranie, gromadzenie, przetwarzanie, analizowanie i prezentowanie danych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych poprawi promocję województwa i obsługę turystów, a w efekcie wpłynę na zwiększenie ruchu turystycznego. Zaniechanie tych działań pogorszy konkurencyjność województwa podlaskiego na tle innych regionów kraju, a zarazem zwiększy dystans dzielący nas od innych regionów turystycznych.</p>
--	-----------------	---	--	---	--

Nazwa zadania	Cel, numer zadania, rezultaty i efekty	Wskaźniki	Źródło informacji	Założenia i zagrożenia
Stworzenie kompleksowej bazy danych o walorach i zagospodarowaniu turystycznym (c.d.)	<p>Rezultaty i efekty</p> <p>Utworzenie bazy danych umożliwi nie tylko usystematyzowanie wiedzy na temat zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego, ale przede wszystkim ułatwi zarządzanie dobrami turystycznymi. Gromadzenie danych, a w dalszej kolejności ich analizowanie, przetwarzanie, prognozowanie i udostępnienie pozwoli kierować ruchem turystycznym, poprawi obsługę turystów, umożliwi monitorowanie wpływu turystów na najcenniejsze obszary środowiska przyrodniczego, a w szczególności ułatwi promocję całego województwa na terenie kraju i poza jego granicami.</p>	<p>- Utworzenie jednego portalu internetowego prezentującego kompleksowo walory turystyczne województwa,</p> <p>- Wzrost o 250 % liczby osób korzystających z danych prezentowanych w internecie,</p> <p>- Zwiększenie o 20 % liczby podmiotów działających w branży turystycznej,</p> <p>- Wypromowanie dwóch ponadregionalnych i pięciu regionalnych targów, wystaw i imprez turystycznych.</p>	<p>- Samorząd wojewódzki,</p> <p>- Samorząd turystyczny,</p> <p>- Urząd Statystyczny.</p>	<p>Efektywnie wykorzystywana wiedza na temat walorów turystycznych umożliwi kierowanie ruchu turystycznego do regionów o mniejszej renomie, wpływając na poprawę warunków społeczno - ekonomicznych ludności miejscowej. W przypadku braku realizacji tego zadania zahamowany zostanie rozwój społeczno - gospodarczy regionów o średnim i dużym potencjale turystycznym.</p>

Budowa obiektów uzdrowiskowych wraz z niezbędną infrastrukturą rekreacyjną, leczniczą i noclegową

Nazwa zadania	Cel, numer zadania, rezultaty i efekty	Wskaźniki	Źródło informacji	Założenia i zagrożenia
uzdrowiskowych wraz z niezbędną infrastrukturą rekreacyjną, leczniczą	<p>Cel szerszy</p> <p>Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki, kultury fizycznej i sportu.</p>	<p>- Powierzchnia obszarów o podwyższonych właściwościach, przyrodoleczniczych</p> <p>- Liczba miejscowości uzdrowiskowych.</p>	<p>- Samorząd terytorialny.</p>	<p>Rekreacja uzdrowiskowa jest jednym z ważnych elementów turystyki warunkującym rozwój województwa podlaskiego. W przypadku zaniechania działań zmierzających w kierunku rozwoju infrastruktury uzdrowiskowej nastąpi ograniczenie wykorzystania walorów rekreacyjno - uzdrowiskowych.</p>

	Cel bezpośredni	<p>1⁰ Rozwijanie rekreacji ruchowej i zdrowotnej w ekosystemach, 2⁰ Rozwój oraz zwiększanie atrakcyjności i konkurencyjności miejscowości uzdrowiskowych, 3⁰ Nadawanie miejscowościom statusu uzdrowiskowego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba ścieżek zdrowia, - Liczba zakładów, przyrdo - lecznictwa, - Wzrost ilości miejscowości ze statusem uzdrowiskowym. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samorząd terytorialny, - Zespoły Opieki Zdrowotnej, - Nadleśnictwa. 	<p>Rozwijanie rekreacji ruchowej i zdrowotnej będzie jednym z elementów markowego produktu turystycznego. Brak ukierunkowanej rekreacji ruchowej i zdrowotnej spowoduje degradację i dewastację ekosystemów w wyniku ich niekontrolowanej penetracji. Budowa obiektów uzdrowiskowych przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności i konkurencyjności województwa. Zaniechanie działań w tym zakresie wpłynie bezpośrednio na spadek zainteresowania obszarem województwa przez turystów. Zakłada się, że Supraśl i Mielnik będą miejscowościami uzdrowiskowymi w województwie. W przypadku braku działań w tym kierunku należy liczyć się z niewykorzystaniem cennych walorów przyrodolecznicych, zgodnie z ich przeznaczeniem.</p>
	Rezultaty i efekty	<p>W wyniku realizacji zadania status miejscowości uzdrowiskowej uzyskają Supraśl i Mielnik. Rozwój obiektów i urzędzeń uzdrowiskowych spowoduje wzrost liczby kuracjuszy przebywających na terenie województwa podlaskiego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dwie nowe miejscowości ze statusem uzdrowiska, - Wzrost o 200 % liczby zakładów przyrodolecznicych, - Wzrost o 100 % liczby miejsc uzdrowiskowych, - Wzrost o 100 % liczby kuracjuszy, - Wzrost wykorzystanej powierzchni obszarów przyrodolecznicych o 50 %. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samorząd terytorialny, - Zakłady Opieki Zdrowotnej. 	<p>Uzyskanie statusu uzdrowiskowego przez miejscowości Supraśl i Mielnik spowoduje wzrost bazy przyrodolecznicych, co podniesie rangę województwa podlaskiego, w rezultacie czego nastąpi wzrost zainteresowania regionem. Zaniechanie działań w zakresie realizacji zadania będzie miało bezpośredni wpływ na niszczenie i wykorzystywanie wyjątkowych walorów przyrodniczych niezgodnie z ich przeznaczeniem oraz brakiem zainteresowania wśród odwiedzających.</p>